

Kansainvälisiin kriisitilanteisiin liittyvien strategioiden ja niihin perustuvien peli-asetelmien hahmottamisesta eräiden esimerkkien valossa.

Yleisesikuntaeverstiluutnantti Matti Lappalainen

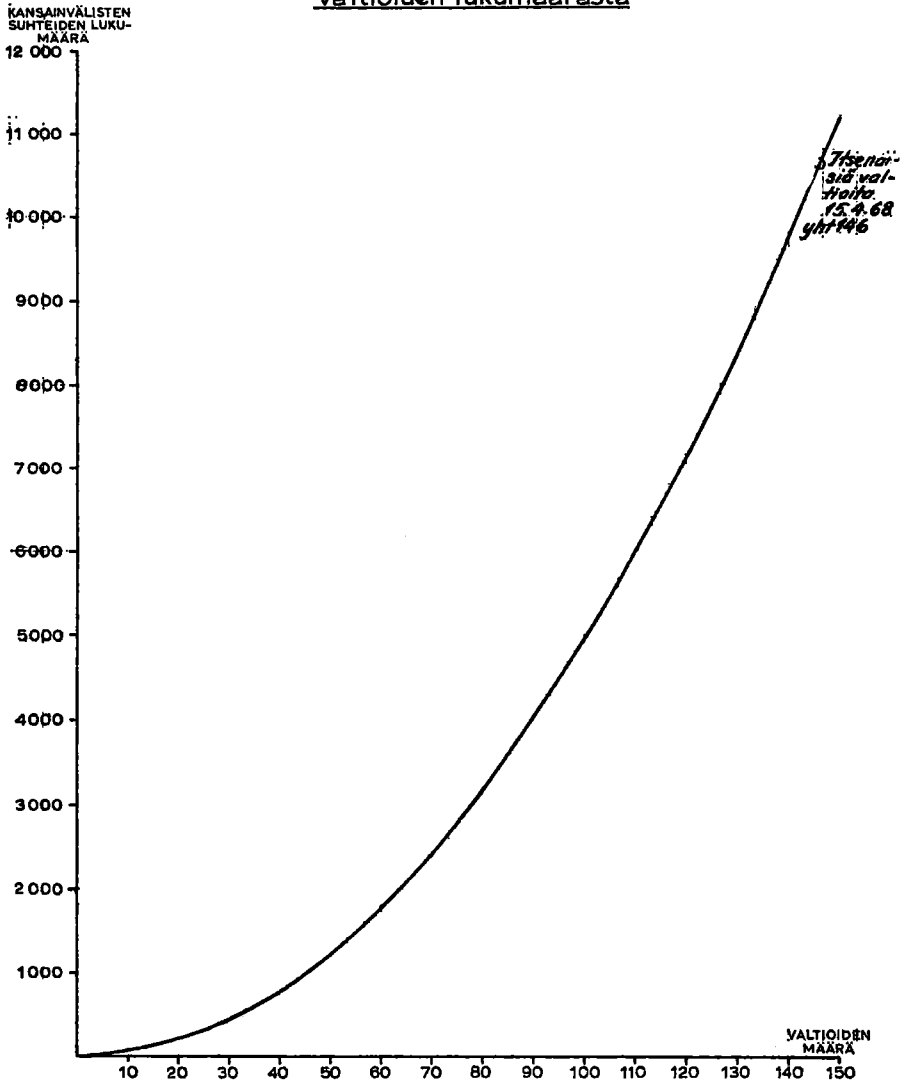
”Menestys riippuu kyvystä oikeiden johtopäätösten tekoon tietojen massan perusteella.”

Churchill

I JOHDANTO

Valtioiden väliset suhteet muodostavat erittäin monitahaisen ja monisäikeisen ilmiökokonaisuuden, jonka hallitsemiseen toisaalta tiedemiehet ja toisaalta poliitikot ovat pyrkineet aikojen kuluessa kehittämään keinoja. Valtioiden lukumäärän lisääntyessä on ongelma jatkuvasti monimutkaistunut. Tätä monimutkaistumista osoittaa pelkistetysti kuviossa 1 oleva kansainvälisten suhteiden riippuvuutta niiden lukumäärästä osoittava käyrä, joka toisen maailmansodan jälkeen alkaneen laajamittaisen kansojen itsenäistymisprosessin seurauksena on kääntynyt jyrkkään nousuun, osoittaen valtioiden välisten bilateraalisten suhteiden määrän nykyisin ylittävän 10 000 rajan. Toisaalta ovat

Kansainvälisten suhteiden määrän riippuvuus
valtioiden lukumäärästä

KAAVA $\frac{N(N-1)}{2}$

N = valtioiden lukumäärä

Kuvio 1

ajallemme tunnusomaiset liitot ja taloudellisen ym alueellisen yhteistyön eri muodot olleet omiaan samaistamaan valtioiden käyttäytymistä ja siten toimineet ikäänkuin vastavoimana kansainvälisen politiikan osanottajamäärän kasvun vaikutukselle. Viime vuosina havaittavissa ollut liittositeiden ilmeinen höllentyminen ja ns supervaltojen väliseen "kauhun tasapainoon" perustuva pienten puolueettomienkin valtioiden vaikutuksen lisääntyminen tulee lähivuosina jälleen tihentämään kansainvälisten suhteiden tosiasiallista verkkoa, mistä jo on selviä merkkejä olemassa (vrt mm Suomen ulkopoliittikan aktivoituminen).

Kansainvälinen kanssakäyminen on ollut ja tulee vastaisuudessa olemaan toisaalta yhteistyötä, toisaalta konflikteja. Tähän jakoon perustuen voidaan myös tärkein kansainvälistä politiikkaa koskeva teorianmuodostus ryhmittää toisaalta concensus- ja integraatioteorioihin, toisaalta konfliktiteorioihin.

Kansainvälinen kanssakäyminen on suurta peliä, jossa realiteettien ohella inhimilliset tekijät, arvoasetelmat, tunteet, erehdys ovat olleet mukana. Voitaneen väittää, että toisen maailmansodan jälkeen tapahtunut asetekninen kehitys (ydinaseet, "kauhun tasapaino") sekä kahden suuren liittoutuman muodostuminen ja olemassaolo ovat ikäänkuin pakottaneet kansainvälisessä kanssakäymisessä nimenomaan realiteetteihin nojaavaan politiikkaan samalla kun pääpelaajia on itse asiassa ollut vain kaksi.

Teoriaa ei voida tuomita vääräksi tai arvottomaksi yksinomaan sen perusteella, että sen perusteella rakennetut toimintamallit eivät näytä osoittavan valtioiden todellista käyttäytymistä tietyssä tilanteessa. Tuskin mikään toimintamalli on tähän kyennyt tai kykenee vastaisuudessa ainakaan täydellisesti. Ollaanhan edelleenkin erimieltä jo aivan perustavaa laatua olevasta kysymyksestä, nimittäin kansainvälisten ristiriitojen perussyistä. Voidaan yhtyä Danckwardt'iin hänen käsityksessään, että konfliktien välttämiseen ei ole vielä tarjolla tehokasta ohjetta.¹⁾ Niin kauan kuin näin on asianlaita, on kaikki ilmiöitä selittävä ja järjestelmiä muodostava tutkimus arvokasta konfliktintutkimuksen kokonaisuudessa.

¹⁾ J-C Danckwardt, Krig och politik i vår framtida värld. Handlingar och Tidskrift 1/1967, Tukholma.

II KANSAINVÄLISEN POLITIIKAN TUTKIMUKSEN KENTÄSTÄ

2.1 Tutkimuskentän luonteesta

Kansainvälisen politiikan voimakenttä on niin lukuisien syy- ja seuraussuhteitten kyllästämä, että jo pelkästään tuon kentän selkeä hahmottaminen on tuottanut jatkuvaa vaivannäköä niin hyvin käytännön poliitikoille kuin tutkijoille. Eräinä keskeisimpinä syinä siihen, että kansainvälistä politiikkaa palveleva teorianmuodostus ei nykypäivään mennessä ole hahmottunut käytännön politiikalle kaikissa tilanteissa kestäväen pohjan antaviksi rakenneosiksi, voidaan pitää seuraavia tekijöitä:

- a) Kansainvälisen politiikan monisäikeisellä kentällä on rationaalisuus joutunut useasti väistymään vaistonomaisen, irrationaalisen tai vailla riittäviä perusteita olevan käyttäytymisen tieltä. Käyttäytymisen ilmiö on saattanut usein olla epämääräinen sekoitus rationaalisuutta ja irrationaalisuutta. Aina ydinaseaikakauteen saakka tietty irrationaalisuus kansainvälisissä konflikteissa saattoi olla vielä mahdollista syystä, että sotatekniikan tuhovoima ei ollut vielä kehittynyt absoluuttiseksi. Kun siis irrationaalisuus oli tavallaan "rationaalista", ei ollut sen enempää tarvetta kuin mahdollisuuksiakaan pyrkiä kehittämään erityisiä konflikti- tai consensus-teorioita. Voitaneen sanoa, että aseellisen selkkauksen tuho-vaikutuksen lisääntyminen on erityisesti toisesta maailmansodasta lähtien voimakkaasti pakottanut kansainvälisten ristiriitojen hallintamenettelyjen kehittämiseen. Toisen maailmansodan jälkeisten aseellisten konfliktien runsaus osoittaa, että kansojen potentiaalisessa konfliktialtiudessa tuskin on tapahtunut merkittävää vähentymistä. Tämä merkitsee sitä, että varsinaisen konfliktin hallintaa koskevan tutkimuksen pohjaksi tarvitaan jatkuvasti tehostettua kansainvälisten selkkausten syiden tutkimusta, johon siihenkin liittyy vielä lukuisia ongelmia.
- b) Itse rationaalisen käyttäytymisen käsite on ollut kansainvälisen politiikan kenttään liittyvissä yhteyksissä epäselvä ja vaikea tai suorastaan mahdoton määriteltäväksi ainakaan ex ante. Yksityi-

sen valtion kannalta voidaan rationaalisen käyttäytymisenä pitää sellaista toimintaa, joka johtaa kyseisen valtion kannalta optimitulokseen kokonaisuhyötystä arvostelun kriteerinä pitäen. Tässä törmätään kuitenkin useisiin vaikeuksiin, joista esitettäköön seuraavia:

On vaikeata mitata rationaalisen käyttäytymisen salliman riskitason muutoksen rajoja.

Kansakunnan kokonaisuuteen kytkeytyy lukuisia osatekijöitä (poliittisia, taloudellisia, sotilaallisia ym), joiden suhteellisen painon arviointi on vaikeata.

Rationaalista käyttäytymisen doktriinia on vaikeata soveltaa tilanteissa, joissa vastapuoli ei hallitse vastaavaa käyttäytymistä. Tämä ongelma esiintyy lähinnä eri kehitystasoilla olevien valtioiden välisissä suhteissa. Nykyisen kansainvälisen sidonnaisuuden aikana ei-rationaalisesti käyttäytyvä valtio saattaa johtaa rationaalisten valtioiden välisiin erimielisyyksiin tai suoranaisiin konflikteihin.

- c) Vasta nykyaikainen tietokonetekniikka on tehnyt mahdolliseksi muokata kansainvälisen politiikan kentässä vaikuttavia lukuisia tekijäsuhteita selkeämmin ymmärrettäviksi yhteyksiksi ja kokonaisuusiksi.

Kansainvälisen politiikan monitahoinen tutkimuskenttä on tähän mennessä jäsentynyt hyvinkin ristikkäisesti. Sama koskee myös mainittuun kenttään liittyvää teorianmuodostusta.

Kansainvälisen politiikan syy- ja seuraussuhteiden analysointipyrkimysten pohjalta voidaan erottaa kolme eri tutkimuskohdetasoa:

- yleismaailmallisen kokonaisjärjestelmän taso,
- valtioiden sisäisen rakenteen taso sekä
- ihmisyyksilön käyttäytyminen.

Kansainvälisten konfliktien syyanalyysi on pyrkinyt näillä kolmella tasolla paikallistamaan selkkausten sekä avoimia että potentiaalisia aiheita. Waltzin käsityksen mukaan kansainvälisten selkkausten syyt perustuvat kaikkiin mainittuihin tasoihin ja ovat pohjimmiltaan eräänlainen kombinaatio niillä kaikilla esiintyvistä ilmiöistä.¹⁾ Mitkä ovat

¹⁾ Kenneth N Waltz, Man, The State and War, New York 1965.

tämän kombinaation ja yleensä kaikkien edellä mainittujen tasojen relevanttien tekijöiden määritys- ja prioriteettijärjestykseen asettamisen kriteerit, on kuitenkin toistaiseksi vailla täsmällistä ratkaisua oleva probleemi. Tutkijat saattavat edelleen olla hyvinkin jyrkästi eri mieltä mm ihmisluonteeseen sisältyvän aggressiivisuuden voimasta ja sen vaikutuksesta erilaisten yhteisöjen välisiin konflikteihin.

Ihminen on kaiken yhteisökäyttäytymisen perussolu, perusyksikkö. Hänen tarpeensa ja käyttäytymisensä muodostavat sen pohjimmaisen taustan, jolle erilaisten yhteisöjen, myös kansakuntien käyttäytymisen suuntaviivat rakentuvat. Kansainvälisen politiikan voimakentän tutkimuksen lähtökohdat on haettava yksilöpsykologiasta saakka. Tällöin on keskeisenä ongelmana kysymys siitä, missä määrin aggressiivisuus ja taipumus irrationaaliseen toimintaan ovat ihmisen luontaisia, "normaaleja" käyttäytymismuotoja. Tutkimuksen nykyvaiheessa tuntuu siltä, että mainittuja piirteitä sisältyy ihmisen perusluonteeseen, jota sitten ympäristökijät voivat muovata suuntaan tai toiseen. Jos perustaksi otetaan olettamus ihmisluonteen perinnöllisistä aggressiivisuus- ja irrationaalisuuspiirteistä, muodostuu matemaattisten mallien rakentaminen ihmisen ja ihmisten muodostamien yhteisöjen kuvaajiksi ja käyttäytymisen ohjeiksi erittäin vaikeaksi. Aggressiivisuuden samoin kuin irrationaalisuuden asetta on vaikeata mitata. Aggressiivisuus saattaa esiintyä naamioituneena, piilevänä kansainvälisissä suhteissa. Aggressiivisuus ja irrationaalisuus vaikeuttavat optimaalisen tuotos/panos-analyysin suorittamista ja siis strategioiden sekä selvää hahmottamista että valintaa.

Käytännössä ilmenevän aggressiivisuuden vaikuttimet saattavat olla moninaiset. Keskeisimpinä tulevat kyseeseen

- tyytymättömyys omaan (yksilön, luokan, kansakunnan) taloudelliseen tasoon ja suhteessa ympäristöön ja
- vaikutusvallan tavoittelu.

Nämä kumpikin vaikutin ovat keskeisiä jyrkkien ideologioiden hahmottumisessa ihmisten mielissä ja niiden leviämisessä yhteisöjen keskuuteen.

2.2. Konfliktien tutkimuksen nykyisestä yleisestä tilasta

Sotaa ja muita konflikteja on toistaiseksi tutkittu vielä riittämättömästi tarpeeseen verrattuna, kun otetaan huomioon

- kaikenlaisten konfliktien vaikutus ihmiskunnan rauhanomaiseen kehitykseen,
- verrattain usein todettu välttämättömyys konfliktien perussyiden analysointiin ja kriisitilanteiden rationaaliseen hallintaan ja
- tieteellisen tutkimuksen jatkuvasti kehittyvät menetelmät.

Kaikesta teorianmuodostuksen kehityksestä huolimatta syinä rajoitettuihin tuloksiin voidaan pelkistetysti pitää seuraavia tekijöitä:

- a) Valtioiden välisissä suhteissa ja yleensä kanssakäymisessä on mekanismeja, joita ei ole pystytty täysin hallitsemaan. Tämän seurauksena ei saada aikaan riittäviä convergensseja ja syiden sekä seurausten hajaantumisen ilmiö häiritsee tutkimuksen suorittamista.
- b) Etenkin pienen valtion rajoitettu tutkijakapasiteetti sekä yhteiskunnan akuutit tutkimustarpeet ovat pakottaneet määrättyyn prioriteettijärjestykseen kokonaistutkimuksen kentässä.

Erityisesti toisen maailmansodan jälkeen on esiintynyt sekä kasvavaa tarvetta että paljonkin vakavaa yritystä tutkia ja kehittää kansainvälisen politiikan kentän ongelmia selvittäviä tutkimusmenetelmiä sekä itse kansainvälispoliittista käyttäytymistä rationaalisella pohjalla. Kyseinen kenttä on muodostunut jatkuvasti monivivahteisemmaksi. Toisaalta sitä myös sävyttää nykyään erittäin voimakas sidonnaisuus. Molempien kehityssuuntien seurauksena kansakuntien johtajien on kiinnitettävä käyttäytymisstrategioiden valintaan kasvavaa huomiota. Yhteysvälineet ovat kehittyneet voimakkaasti, minkä seurauksena tavoitteiden ja strategioiden signalointi voidaan suorittaa nopeasti, kun niin halutaan. Erehdyksien välttämiseksi ovat päätöksenteon rationaalisuus ja tiedon välityksen nopeus keskeisiä vaatimuksia kansainvälispoliittisessa voimakentässä toimittaessa.

2.3. Valtioiden keskinäisiä suhteita koskevasta teorianmuodostuksesta

Valtioiden keskinäisiä suhteita käsittelevä teorianmuodostus voidaan periaatteessa ajatella ryhmitettäväksi kahteen pääkategoriaan:

- varsinaisiin tutkimusteorioihin ja

— kyseisiä suhteita, niissä esiintyviä vaikuttimia, tavoitteita ja kohteita yleensä selvittäviin teorioihin.

Ensimmäiseen ryhmään kuuluvat teoriat kuuluvat osittain ns. kybernetiikan²⁾ piiriin. Mainittu tieteenala pyrkii sulkemaan samaan kategoriaan todellista käyttäytymistä muistuttavien mallien rakentamista käsittelevät teoriat. Peliteoria on tähän ryhmään kuuluva teoria, joka pyrkii matemaattisluontoisin keinoin tarjoamaan malleja optimaalisen käyttäytymistavan löytämiseksi erilaisten potentiaalisten mahdollisuuksien joukosta. Peliteoria on lähinnä konfliktiteoria, vaikka myös yhteistyökysymyksiä voidaan pyrkiä kytkemään sen tutkimuskohdekenttään. Peliteoriassa on keskeisenä valtioiden (pelaajien) käytettävissä olevien strategioiden määrittely sekä niiden pohjalta tapahtuva pelimallien (matriisien ja strategiahaarukoiden t -puiden) hahmottaminen.

Peliteorian kanssa samaan teoriakategoriaan kuuluvat

- informaatioteoria,
- järjestelmäteoria,
- säännöstelyteoria ja
- algoritmiteoria.

Näistä informaatioteoriaa voidaan pitää siinä mielessä keskeisenä, että kaikki muu teorianmuodostus, joka koskee kansainvälispoliittista käyttäytymistä, tarvitsee lähtökohdakseen mahdollisimman paljon ja huolellisesti analysoitua tutkimusaiheeseen liittyvää informaatiota. Informaation tarve ei liity vain itse perusmallien rakentamisen mahdollisuuteen, vaan mitä suurimmassa määrässä myös niiden ajallisen käyttökelpoisuusulottuvuuden ja mahdollisten muutosten toteamisen tarpeeseen.

Tässä yhteydessä on syytä todeta vielä eräs mainittuun ryhmään liittyvä teoria, jota voidaan pitää itse asiassa peliteorian kenttään kuuluvana. Kyseessä on Richardsonin matemaattinen teoria³⁾, jota kosketellessaan Hyvärinen toteaa: "Vaikka matemaattinen kieli on ymmärrettävä vain eräänä keinona tiettyjen ilmiöiden kuvaamiseksi, se

²⁾ Kybernetikasta kts esim Georg Klaus, Wörterbuch der Kybernetik, Berlin 1968, ss. 324—329.

³⁾ Richardson, Lewis F, Generalized Foreign Politics, British Journal of Psychology, Monograph Supplements, Cambridge, 1939.

näyttää hyvin sopivalta monien kansainvälisen politiikan ongelmien käsittelyyn".⁴⁾)

Kansantaloustieteen piiristä tuttu hyötyteoria sekä rajahyötyteoria kuuluvat edellä mainittujen teorioiden kanssa siihen nykyaikaisen tutkimuksen kokonaisuuteen, joka pyrkii järjestelmälliseen toiminta- ja käyttäytymismallien hahmottamiseen ihmisten monimuotoisesta käyttäytymisestä ja tuon käyttäytymisen rationaaliseksi tueksi myös valtioiden keskinäisissä suhteissa. Myös geometrinen janateoria kuuluu tähän samaan tutkimusteoriakategoriaan.

Tämän teoriakategorian yhteydessä on tarpeen kiinnittää huomiota pyrkimykseen ja tarpeeseen havaita, analysoida ja mitata relevantteja kvantiteetteja kansainvälispoliittisen käyttäytymisen mallirakennelmien perustaksi. Vaikkakin kansainvälisen politiikan tutkimuksen kentässä on tekijöitä, joiden ilmaisijana voidaan käyttää mittalukuja (mm. aineelliset voimavarat, valtion koko, väestön määrä, valtion etäisyys potentiaalisista konfliktialueista), on myös faktoreita, joiden kvantitatiivinen (ja myös kvalitatiivinenkin) ilmaisu on vaikeata. Tällaisia vaikuttavia tekijöitä ovat mm. väestön henkiset voimat, valtion johdon taito ja käyttäytymisen rationaalisuusaste henkisen paineen funktiona. Tällaisten mittaussaukkojen olemassaolo on otettava huomioon rajoittavana tekijänä pyrittäessä rakentamaan ja soveltamaan käytäntöön kansainvälisen politiikan kenttään liittyviä mallirakennelmia.

Mitä täsmällisemmin mitoin tietty tilanne voidaan ilmaista, sitä lähempänä todellista käyttäytymistä olevia malleja voidaan mm. edellä mainittujen teorioiden puitteissa rakentaa. Kyky lukea ja mitata kansainvälisen tapahtumisen kentässä vaikuttavien lukuisten tekijöiden laatuun, voimakkuuteen, suuntaan ja ajalliseen ulottuvuuteen vaikuttavia rakenneosia ja niissä tapahtuvia muutoksia on edellä mainittujen teorioiden tarjoamien mahdollisuuksien hyväksi käytön perusedellytys.

Kansainvälisiä suhteita, niissä esiintyviä vaikuttimia, tavoitteita ja kohteita yleensä selvittävien teorioiden kategoriaan voidaan lukea mm.

⁴⁾ Risto Hyvärinen, *Monistic and Pluralistic Interpretations in the Study of International Politics*, Helsingin Yliopiston Väitöskirja 1958, s. 112.

- Morgenthaun valtateoria⁵⁾
- valtioiden käyttäytymistä elävään organismiin vertaavat teoriat (Ratzel, Kjellen) ja
- geopolittiset teoriat (Mackinder, Haushofer, Mahan, Spykman).

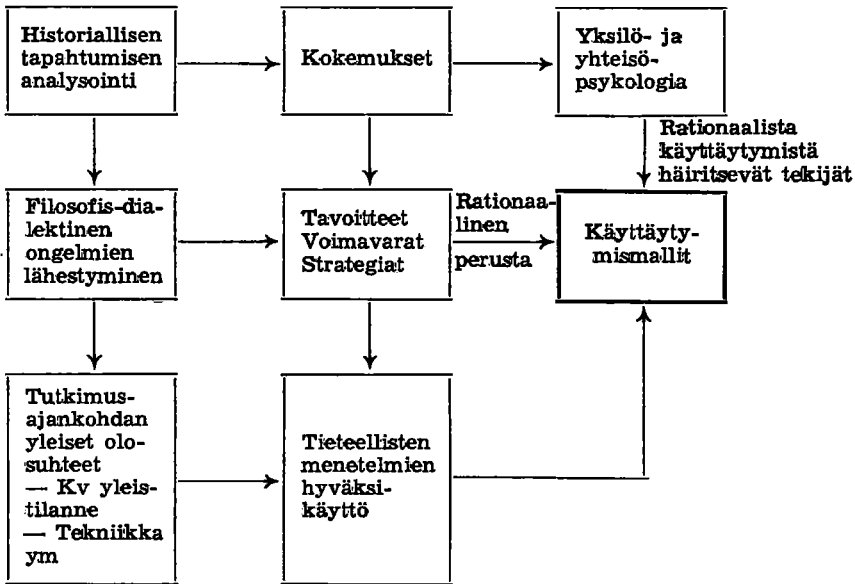
Tähän kategoriaan kuuluva teorianmuodostus on itseisarvonsa ohella hyödyksi tutkimusteorioiden kategorialle perusteita antavana. Peliteoreettista tarkastelutapaa ajatellen on syytä kiinnittää huomiota siihen realismiin, joka on keskeistä Morgenthaun teoreettisessa ajattelussa ja myös sen epätäydellisyyden, joka liittyy kansainvälispoliittisen käyttäytymisen havainnoimiseen, toteamiseen ⁶⁾. Realismi ja rationaalisuus toisaalta sekä toisaalta vaikeus ottaa huomioon mm. psykologisia tekijöitä ovat peliteoriaa luonnehtivia keskeisiä piirteitä.

Kansainvälisen politiikan tutkimuksen kenttä on monien syy- ja seuraussuhteiden täyttämä. Tämän seurauksena on myös tutkimusteorioiden kokonaiskategoria monivivahteinen. Mikään teoria ei ole kyseisessä kentässä yleispätevä. Monipuolisen kokonaiskuvan sekä todemukaista käyttäytymistä muistuttavien mallien rakentaminen rationaalisen päätöksenteon perustaksi edellyttää kyseisen teoriakategorian hyvää hallintaa, jotta oheisessa kuviossa 2 luonnehditun kansainvälisen politiikan tutkimuksen peruskaavion menetelmälohkoon voitaisiin sijoittaa kulloinkin tarkoituksenmukaisin menetelmä tai menetelmät. Kansainvälisen politiikan tutkimuksen kenttään liittyvän teorianmuodostuksen monisisältöisyyden, -hahmoisuuden ja -vivahteisuuden toteamiseksi voidaan edellä todetun kategoriaryhmittelyn lisäksi suorittaa mm. seuraavaa mainittujen teorioiden ryhmittelyä:

— sosiaaliset	}	teoriat
— psykologiset		
— matemaattiset		
— systemaattiset	}	teoriat
— deskriptiiviset		

⁵⁾ Huomatuin Morgenthaun teos, *Politics among Nations*, New York. 3. p. 1966.

⁶⁾ Morgenthau, mt. ss. 4–13.

Kansainvälisen politiikan tutkimuksen peruskaavio
Kuvio 2

— monistiset	}	teoriat
— pluralistiset		
— utopistiset	}	teoriat
— realistiset		
— vaikutin-	}	teoriat
— tavoite-		
— konflikti-	}	teoriat
— consensus-		
— integraatio-		

Samaan teoriaan saattaa sisältyä useaan näistä ryhmistä liittyviä piirteitä. Peliteoriaa voidaan niiden pohjalta luonnehtia käsitteillä

- matemaattinen,
- systemaattinen,

- monistinen, (mitä vähemmän on tekijöitä, sitä helpompaa on mallin rakentaminen)
- realistinen, (eräiden tutkijoiden käsityksen mukaan utopistis-sävyinen)
- vaikutin-,
- tavoite- ja
- konfliktiteoria.

Kun pyritään lyhyesti luonnehtimaan edellä hahmotellun teoriakokonaisuuden tulevaisuuden tehtäväkenttää, niin voidaan todeta olevan jatkuvaa tarvetta selvittää

- ihmiseen, hänen perusolemukseensa ja käyttäytymisensä perusteisiin sekä käyttäytymisen ilmiösuun, erityisesti agressiivisuuden perusteisiin ja ilmenemiseen,
- valtioiden sisäisen rakenteen nyky maailmassa voimakkaaseen kehitykseen, tämän kehityksen vaikutukseen valtioiden ulkoiseen käyttäytymiseen sekä
- jatkuvasti voimistumassa olevaan monimuotoiseen integraatiokehitykseen liittyviä piirteitä.

Yksityisen valtion tai valtioryhmittymän käyttäytyminen on näiden kaikkien perustekijöiden funktio.

III KANSAINVALISTEN KRIISITILANTEIDEN PERUSTEKIJÖIDEN, NIIHIN LIITTYVIEN STRATEGIOIDEN JA PELIMALLIEN HAHMOTTAMISESTA ERAIDEN ESIMERKKIEN VALOSSA

3.1. Esimerkkitalanteiden tarkastelun tarkoitus

Tähän lukuun sisältyvän tarkastelun tarkoituksena on pyrkiä etsimään niitä perustekijöitä ja hahmottamaan niitä käyttäytymismuotoja eli strategioita, jotka ovat esiintyneet eräissä merkittävässä kuluva-

vuosisadan kansainvälisissä kriisitilanteissa. Mahdollisuuksien mukaan pyritään myös kyseisiin tilanteisiin liittyneiden pelitilannemallien hahmottamiseen sekä samalla todellisuudessa valittujen strategioiden ja ex post nähtyjen johtavien tai optimistrategioiden vertailuun.

Tarkastelussa pyritään valottamaan kriisitilanteissa osallisina olleiden valtioiden (pelaajien) tavoitteita sekä voimavara- ja aikatekijäkysymyksiä. Kyseisiin tekijöihin liittyvän tietouden aste määrittää missä määrin kansainvälisen politiikan voimakentässä toimiva päätöksentekijä voi valita optimistrategian ja yleensä voi pyrkiä soveltamaan rationaalista mallia käyttäytymiseensä. Kansakunnan tavoitteet voivat olla luonteeltaan toisaalta ideologisia toisaalta voimavaroihin perustuvia. Nämä tavoitteet ovat yleensä samansuuntaisia voimavaroihin (suhteessa siihen potentiaaliin, joka saatetaan suunnata asianomaista valtiota vastaan) liittyvien rajoitusten hidastaessa ideologisten tavoitteiden saavuttamista tai estäen ne kokonaan. Mitä suurempi on kyseisten ideologisten tavoitteiden ja voimavarojen sallimien tavoitteiden välinen tasoero, sitä suurempi on yleensä asianomaiseen päätöksentekijään (valtion johto) kohdistuva paine. Mainitun eron kasvaessa saattaa myös heikon tai irrationaalisen strategian valinnan todennäköisyys kasvaa samoin kuin tällaisesta valinnasta aiheutuva riski.

Kansainvälispoliittisessa voimakentässä on myös aikatekijän huomioonottaminen rationaalisen päätöksenteon keskeinen perusta, jonka merkitystä tullaan seuraavassa tarkastelemaan. Ajallinen ulottuvuus vaikuttaa mm voimavaroihin ja niiden kautta sekä tavoitteisiin että potentiaalsiin strategioihin. Tämä merkitsee mm. sitä, että lyhyen tähtäyksen tavoitteet ja strategiat on nähtävä osatekijöinä, joilla pyritään asetettuun pitkän tähtäyksen päämäärään (päämääriin). Tämä merkitsee pyrkimystä taloudellisuuden periaatteen soveltamiseen puheena olevassa toimintakentässä.

3.2. Reininmaan kriisi muuttuneen eurooppalaisen peliasetelman ilmaisijana

Maaliskuun 7 päivä 1936 merkitsee käännekohtaa 1930-luvun Euroopan valta- ja sotilaspoliittisessa tilanteessa. Tuona päivänä Hitler suoritti rohkean aggressiivisen siirron — miehitti Reininmaan, joka

oli ollut Versailles'in rauhansopimuksen perusteella demilitarisoituna vuodesta 1919 lähtien. Operaatio liittyneenä Länsivaltojen toimetmuuteen murskasi Euroopassa vielä jotenkin ilmenneen kollektiivisen turvallisuuden järjestelmän. Tapahtuma oli itse asiassa 2.maailmansodan alkusoitto. Se oli "kylmää sotaa", jossa pelotus- ja propagan-dastrategia löi potentiaalisen voimastrategian syystä, että viimeksi mainittua ei saatettu aktiiviseen toimintaan.

3.2.1. Reininmaan kriisin siirrot, vastapuolen strategian tuntemus

Hitlerin ryhtyessä Reininmaan miehitykseen eräät johtavat ranskalaiset poliitikot (Sarraut ja Flandin) vaativat liikekannallepanoa ¹⁾ ja uhkavaatimuksen lähettämistä Hitlerille. Lähestyvistä vaaleista johtuen Ranskan hallitus oli erittäin varovainen kannanotoissaan. Sekä hallitus että kansa olivat mielipiteissään pahasti jakaantuneita hetkellä, jolloin yksimielisyys olisi taannut potentiaalisen voimastrategian tehokkaan soveltamisen vastapelaajan pyrkimysten estämiseksi. Rauhan säilyttäminen keinolla millä hyvänsä sekä tässä tapauksessa tulevaisuuden kustannuksella oli Ranskassa voimakas pyrkimys, joskaan ei ehkä niin voimakas kuin Englannissa. Tehokas strategiavaihtoehto, voiman käytön tai sillä uhkaamisen strategia, jäi käyttämättä ja tuli seuraavina vuosina menettämään tehokkuuttaan ja uskottavuuttaan suhteessa Saksan vastaavaan strategiaan. Tarkasteltuna ex post vaikuttava pelisiirto jäi suorittamatta. Tämä osoittaa, että täydellistä peliasetelmaa ei ollut olemassa. Aikatekijän tuntemus ei ollut riittävä. Ranskan hallitus halusi Englannin ottavan johtoonsa kriisitilanteen strategioiden valinnan tai ainakin antavan moraalisen tuen Ranskan toimenpiteille. Ranska uskoi vielä Kansainliittoon ja halusi valita strategiansa sekä suorittaa tarpeelliset siirrot mainitun järjestön tukemana. Englannin hallitus ei halunnut suorittaa mitään siirtoa, johon olisi sisältynyt pienikin sodan vaara. Tämän Englannin pääministeri Baldwin ilmoitti häntä tapaamaan tulleelle Ranskan ulkoministeri Flandin'ille.²⁾ Kansainliitto halusi neuvottelustrategiaa pakotestrategian sijasta. Kansain-

¹⁾ Winston Churchill, *The Second World War I* 4p., Lontoo 1955, ss. 173—175.

²⁾ —, —, —, mt. s. 177.

liiton ja Englannin tuen puuttuminen vaikutti ratkaisevasti Ranskan pidaattymiseen voiman käytön tai sillä uhkaamisen strategiasta ja yleensä pakotestrategiasta.

Versailles'in rauhan epäoikeudenmukaisuutta koskevien käsitysten sekä pasifismin ohella on ilmeistä, että Hitlerin Reininmaan operaatioonsa liittämä todennäköinen harhautusstrategia vaikutti ainakin englantilaisiin ja myös ranskalaisiin kannanottoihin ja pitäytymiseen appeasement-strategiaan. Hitler teki vähän ennen miehitysoperaatioitaan ja uudestaan sen kuluessa Länsivalloille ehdotuksen 25 vuotta kestäväksi sopimukseksi.³⁾ Esimerkiksi Englannin lehdistö näyttää suurelta osalta uskoneen Hitlerin olleen tosissaan, mikä oli osoitus siitä, että hänen strategiavalikoimansa ja siirtomahdollisuutensa eivät olleet riittävästi selvillä. Suhtautumiseen vaikuttavana tekijänä on mainittava myös se, että Englannissa oli verraten voimakkaana käsitys Saksan potentiaalisten tavoitteiden sijaitsemisesta ensisijaisesti idässä. Tästä voidaan esimerkkinä mainita Saksan Lontoon lähettilään maansa ulkoasiainministeriölle 4.1.1939 lähettämä selonteko, jossa todetaan mm.:

"Viimeksi kuluneen viikon aikana ovat Englannin lehdistö ja julkisuus kasvavassa määrässä pohtineet kysymystä siitä, mitä tavoitteita Saksalla on Itä-Euroopassa. Näiden tarkastelujen kohteena ovat ensisijassa Memelin kysymys, Ukrainan kysymys ja saksalais-puolalaiset suhteet — — —".⁴⁾

Hitler osasi yhdistää sovittelun, harhauttamisen ja voimankäytön tässä vaiheessa tehokkaaksi, joustavaksi, sekamuotoiseksi strategiaksi. Puolan kanssa aikaisemmin solmimallaan hyökkäämättömyyssopimuksella Hitler oli varmistanut selustansa.

Hitler suoritti Reininmaan miehityssiirtonsa käytettävissä olevien voimavarojensa, strategiavaihtoehtojensa sekä aikatekijän perusteella otollisesti. Ensimmäisen maailmansodan voittajien yksimielisyys oli suuresti heikentynyt. Englannin ja Ranskan Saksaan suhtautumista

³⁾ mt. ss. 172 ja 176.

⁴⁾ Akten zur Deutschen Auswärtigen Politik 1918—1945. Aus dem Archiv des Deutschen Auswärtigen Amtes, Baden-Baden 1951, dokumentti 287, s. 315.

ja sovellettavaa strategiaa koskevien erimielisyyksien lisäksi Italia oli luopunut kollektiivisen turvallisuuden ideasta. Stresan konferenssin, jossa Englanti, Ranska ja Italia olivat viimeisen kerran yrittäneet sopia yhteisestä strategiasta (strategiasta siinä tapauksessa, että Saksa loukkaisi Locarnon sopimusta), ilmapiiri oli kadonnut. Vuodesta 1935 lähtien Italia lähestyi Saksaa askel askeleelta. Reininmaan kriisin aikana Italia oli lisäksi kykenemätön voimakkaisiin pakotteisiin Saksaa vastaan Abessinian sodan vuoksi, vaikka se olisikin halunnut antaa Länsivalloille tukensa. Kaukonäköisesti ja osoituksena Saksan potentiaalisten pyrkimysten oivaltamisesta Ranska oli solminut sopimuksia Jugoslavian, Romanian, Tsekkoslovakian ja Puolan kanssa Saksan aggression varalta. Nämä valtiot olivat kuitenkin liian heikkoja ja liian varovaisia antaakseen Ranskalle merkittävää tukea. Saksan vielä heikon varustautumisasteen huomioonottaen tämä tuki olisi kuitenkin ollut arvokas lisäpunnus Länsivaltojen mahdollisessa pelotus- tai voimastrategiassa. Puola antoi lupauksen liikekannallepanosta, mikäli Ranska tekisi niin, mutta Puolaa sitoi Saksan kanssa solmittu hyökkäämättömyyssopimus.

Sotilaallisesta näkökulmasta tuntuu oudolta, että Ranskan sotilasjohtokin oli hyvin haluton soveltamaan voiman käytön strategiaa Hitlerin voiman käytön strategian vastasiirtona.⁵⁾ Ranska oli vielä vuonna 1936 Euroopan voimakkain sotilasvaltio. Täydellisen peliasetelman olemassaolo olisi edellyttänyt Länsivalloilta tarkkaa oman voiman ja Saksan vielä verraten vähäisen voiman tuntemusta. Ranska oli kykenevä panemaan liikekannalle noin sata (100) divisioonaa. Saksa oli sotilaallisesti vielä heikko. Voiman käytön strategialle ei sillä ollut tehokasta katetta. Tämä seikka ilmenee mm. Hitlerin Reinimaan miehitysjoukoille antamasta käskystä, jonka mukaan niiden oli vetäydyttävä lujaa vastarintaa kohdatessaan.⁶⁾ Kuten nykyisin on tunnettua Saksan sotilasjohto vastusti Reininmaan miehitystä sotilaallisesti vaarallisena yrityksenä.

Verraten yleistä käsitystä Versailles'in rauhan epäoikeudenmukaisuudesta ja välttämättömyydestä palauttaa Saksa kansakuntien jouk-

⁵⁾ Churchill, mt. ss. 174—175.

⁶⁾ Churchill, mt. s. 175.

koon voimakkaana valtiona sekä suursodan pelkoa voidaan pitää yleisinä syinä siihen, että Länsivaltojen hallitukset eivät kyenneet näkemään Reininmaan miehitysopeeraation synnyttämää tilannetta riittävän selkeästi, pitkällä tähtäyksellä. Erityisesti samaan suuntaan vaikuttavia tekijöitä olivat mm.:

- Hitlerin hämäysstrategia, pitkäaikaista sopimusta koskeva tarjous Reininmaan miehitysopeeraation yhteydessä,
- Ranskan sotilasjohdon ja Englannin hallituksen haluttomuus antaa epäroivälle Ranskan poliittiselle johdolle tukea tarpeellisen voimankäytön strategian soveltamiseksi sekä
- ns. Pikku-Ententen heikkous ja lähinnä epäroivä asenne.

Saksan ja Länsivaltojen välillä Reininmaan miehityksen aikaan valinnutta peliasetelmaa voidaan pyrkiä pelkistettynä hahmottamaan seuraavan matriisin muodossa.

Saksa Ranska ja Englanti	Voiman käytön strategia s_1	Epäsuora (odotus) strategia $s_2^*)$
Voiman käytön strategia l_1	— $S^1)$ + $L^1)$	— $S^2)$ + $L^2)$
Appeasement strategia l_2	+ S — L	+ S — L

Kuvio 3.

Selite:

— ao valtion arvioitu tappio

+ ao valtion arvioitu menestys (voitto)

(Tarkempaan analyysiin pyrittäessä voidaan yrittää tuoton (menetyksen) ilmaisemista + ja —merkkien lukumäärällä tai myös tuloksen järjestystä tai suuruutta ilmaisevalla luvulla. Kv. politiikan kentässä tarkkuuden saavuttaminen on kuitenkin vaikeata.)

1) Perusteet

Saksa oli vasta aloittanut varustautumisen.

Ranska oli Länsi-Euroopan voimakkain sotilasvaltio (liikekannallepanokyky 100 divisioonaa).

Lisäksi on otettava huomioon se potentiaalinen voima, jota edustivat Ranskan kanssa sopimussuhteessa olleet valtiot, ensisijaisesti Neuvostoliitto, Englanti ja Puola. Italiaa ei voi enää tässä vaiheessa laskea Locarnon sopimuksen todellisiin puolustajavaltioihin. Voiman käytön strategia (1.) oli Länsivaltojen peliteoreettinen johtava strategia.

2)

Epäsuoralla strategialla tarkoitetaan tässä tietynlaista odotusstrategiaa, jolla pyritään tavoitteeseen. Matriisin sisältämä asetelma edellyttää, että vastapuoli on tietoinen tavoitteesta, jolloin sen saavuttamisen estäminen on mahdollista voiman käytön strategialla. Saksan osalta kyseeseen tulleita potentiaalisia epäsuoran strategian keinoja sen pyrkiessä Reininmaata koskevaan tavoitteeseen olivat

- kansallisen voiman (sotilaallisen, poliittisen ja taloudellisen) kehittäminen,
- lähentyminen Italiaan (kuten oli 1920-luvulla tapahtunut Neuvostoliittoon, mikä oli katkaistu kansallissosialistien päästyä valtaan ja joka toteutettiin uudelleen tietynlaisena voiman käytön strategian apukeinon ja harhautusstrategian sekamuotona v. 1939) sekä
- tavoitteena olevaan alueeseen ja potentiaalsiin vastustajiin kohdistuva harhautus (sopimusehdotus Länsivalloille) ja propaganda (Versailles'in rauhan epäoikeudenmukaisuuteen vetoava).

3)

Peliteoreettisesti epäsuora strategia olisi ollut Saksalle voiman käytön strategiaa edullisempi, kun otetaan huomioon edellä esitetyt näkökohdat ja Länsivaltojen politiikan appeasement-sävy. Tavoitteen saavuttaminen olisi viivästynyt, mutta sodan riski olisi vältetty.

Reininmaata koskevaan tavoitteeseensa pyrkiessään Saksa sovelsi todellisuudessa menestyksellisesti sekamuotoista strategiaa (sekoitusstrategiaa), jossa sotilaallisen voiman käyttö sekä harhautus ja propaganda muodostivat tärkeimmät komponentit. Tämän strategian osa-

strategioiden sekoitussuhteen määrittäminen on kuitenkin vaikeata. Saksan varustautumisen kasvaessa sen mahdollisuus voiman käytön strategian soveltamiseen kasvoi.

3.3. Tšekkoslovakian kriisi v 1938

Sudeettisaksalaisten Tšekkoslovakiassa asumien alueiden Saksaan liittämiskysymys aiheutti vuoden 1938 syksyllä lähelle avointa sotaa kärjistyneen kriisin, jossa Saksa (Hitler) pelotus- ja neuvottelustrategiaa soveltamalla saavutti tavoitteensa, kyseisten alueiden liittämisen Saksaan. Kyseinen Saksan strategia oli niin voimakas, että se kykeni estämään Tšekkoslovakian turvautumisen voimastrategiaan puolustukseen ja ohjaamaan tämän valtion potentiaaliset puolustajat, Englannin ja Ranskan itse asiassa painostusstrategiansa välineiksi. Neuvostoliiton sivuuttaminen tai jättäytyminen syrjään kyseisen kriisin ratkaisuvaiheessa oli lopputuloksen osalta merkittävä tekijä (yhteistyöstrategian puuttuminen = ei voitu saada aikaan tehokasta pelotusta).

Kyseistä tilannetta voidaan pyrkiä hahmottamaan seuraavan matriisin muodossa:

Englanti ja Ranska	Saksa Voiman käytön strategia s_1	Epäsuora strategia (pelotus, neuvottelu, harhautus) s_2
Voiman käytön l_1 strategia	$-S^1)$ $+L^1)$	$-S$ $+L$
Appeasement l_2 strategia	$+S$ $-L$	$+S$ $-L$

Kuvio 4.

Selite

- ao valtion arvioitu tappio
- + ao valtion arvioitu menestys (voitto)

1) Saksan aseistautuminen oli vielä kesken.

Neuvostoliitto oli solminut Tshekkoslovakian kanssa keskinäisen avunantosopimuksen, jonka mukaan Neuvostoliitto puolustaisi Tshekkoslovakiaa hyökkäystä vastaan, jos Ranska tekisi samoin. Ranskan hallitus ilmoitti 14. 3. 1938 Tshekkoslovakialle kunnioittavansa sitoumustaan. Neuvostoliitto teki samoin 15. 3. 1938. Hitler ilmoitti Keitelille 18. 6. 1938: "Päätän ryhtyä toimimaan Tshekkoslovakiaa vastaan vain, jos olen täysin vakuuttunut, kuten demilitarisoidun vyöhykkeen ja Itävallan tapauksessa, että Ranska ei marssi, ja sen vuoksi Englanti ei puutu asiaan" (Churchill, mt s. 260, Nuremberg Documents, PtII, No. 10.).

Saksa käytti 1930-luvun loppupuolella menestyksellisesti sekamuotoista strategiaa, joissa voiman käytöllä uhkaaminen ja sovittelustrategia (München) muodostavat komponentit. Voitaneen arvioida, että mikäli Länsivallat Neuvostoliiton tukemana olisivat voimakkaammin soveltaneet sekamuotoista strategiaa, jossa voiman käytöllä uhkaaminen tai sen tosiasiallinen käyttö olisivat olleet voimakkaasti painotettuja, Hitlerin pyrkimykset olisi voitu torjua. Appeasement-strategia olisi Saksan potentiaalisten vastustajien kannalta mahdollisesti voinut ulottua koskemaan Reininmaata ja Itävaltaa, mutta ei enää Tshekkoslovakiaa.

Sekamuotoisen strategian onnistumisen yleistä mahdollisuutta v. 1938 tukee Englannin laivastoa koskeneen 27. 9. 1938 liikekannallepanokäskyn vaikutus siihen, että Hitler muutti strategiaansa Tshekkoslovakian suhteen mm. Chamberlainille julistamansa "suurvallan arvolle sopivan voiman käytön" tieltä Münchenin sovittelun tielle.

Saksa ei tunnetusti tyytynyt syksyllä 1938 saavuttamiinsa välitavoitteisiin, vaan valtasi keväällä Böömin ja Määrin. Tämä merkitsee uutta pelitilannetta sikäli, että sen seurauksena Länsivallat pyrkivät (epäonnistuen) tehokkaan yhteistyöstrategian aikaansaamiseen Neuvostoliiton kanssa ja siten appeasement-strategian korvaamiseen Saksaan vaikuttavalla pelotusstrategialla. Kyseinen yhteistyö syntyi vasta 1941 Saksan ryhtyessä tavoittelemaan suurta potentiaalista päämääräänsä, Neuvostoliiton alueiden valtaamista (Drang nach Osten).

3.4. Uuden peliasetelman muotoutuminen v 1939

Saksan keväällä 1939 suorittama Tshekkoslovakian miehitys oli osoitus "Drang nach Osten"-strategian jatkumisesta siitä huolimatta, että

Hitler Münchenin sopimusta solmittaessa oli ilmoittanut, että Saksalla ei ollut enää alueellisia tavoitteita Euroopassa. Täten Hitlerin Münchenin pelisiiroon oli sisältynyt myös voimakas harhautusstrategian komponentti. Pelotus-, neuvottelu- ja harhautusstrategian yhdistelmä oli osoittautunut optimaaliseksi strategiaksi, taloudellisimmaksi ratkaisuksi asetettuihin silloisiin tavoitteisiin pyrittäessä. Näin ollen oli odotettavissa, että Saksa edelleenkin tulisi soveltamaan mainittua strategiakombinaatiota mahdollisimman pitkään.

Tshekkoslovakian miehitys alensi kuitenkin harhautus- sekä myös neuvottelustrategian uskottavuutta Lännen silmissä, mikä seikka vaikutti kyseisen kombinaatiostrategian tuoton ymmärrettävään väheneemiseen. Tätä kompensoi Saksan osalta kuitenkin voiman käytön strategian ja sen välityksellä pelotusstrategian arvioidun tuoton kasvu, koska Saksan varustautuminen oli voimakkaassa kasvussa (kasvuvauhti Länsivaltojen vastaavaa nopeampi), alueliitokset olivat lisänneet merkittävästi Saksan voimavaroja ja koska Länsivaltojen ja Neuvostoliiton kesken ei ollut muodoutunut tehokasta yhteistyöstrategiaa.

Kevään 1939 tapahtumat osoittivat Länsivalloille selkeästi tarpeen estää väkivaltapolitiikan jatkuminen Euroopassa. Appeasement-strategian aikakausi oli ohi, vaikka Saksan ja Puolan välisessä konfliktitilanteessa vielä esiintyi sovittelu- ja neuvottelustrategian piirteitä. Puolalle annetut takuut olivat kuitenkin olleet merkinä myönnytyks- ja rauhoitusstrategian aseman ja merkityksen selvästä pienenemisestä Länsivaltojen strategiakategoriassa. Voiman käytön strategiaan valmistautuminen, pyrkimys yhteistyöstrategiaan Neuvostoliiton kanssa ja näiden kummankin avulla tehokkaan vastapelotusstrategian tavoittelu olivat keväällä ja kesällä 1939 hallitsevassa asemassa Länsivaltojen puolella peliasetelmaa.

Länsivaltojen pyrkimyksen saada aikaan yhteistyö Neuvostoliiton kanssa epäonnistuminen sekä yllättävä Saksan ja Neuvostoliiton välinen hyökkäämättömyyssopimus siihen sisältyneine salaisine etupiirijakoinen murensivat aikaisemman peliasetelman ja loivat tilalle uuden. Länsivallat eivät voineet enää strategiassaan ottaa huomioon Neuvostoliiton voimaa edes potentiaalisena tukena. Peliasetelma oli myös sikäli uusi, että Saksa joutui Puolalle annettujen takuiden vuoksi asettamaan itselleen myös länteen suuntautuvia välitavoitteita, vaikka potentiaalinen päätavoite oli edelleen idässä.

Vaikka Länsivallat, kuten edellä todettiin, vielä Puolan konfliktin yhteydessä koettivat soveltaa sovittelustrategiaa ja pyrkivät saamaan Puolan neuvottelemaan Saksan kanssa, Puolan pitäytyminen katso-
miinsa oikeuksiin sekä sille annetut takuut johtivat Saksan hyökättyä jälleen uuden peliasetelman syntyyn, jossa johtavana strategiana oli sekä Länsivaltojen että Saksan puolella voiman käytön strategia. Alkuta-
ppioistaan huolimatta Englanti piti tästä strategiasta sitten määrätie-
toisesti kiinni Saksan sen sijaan pyrkiessä Ranskasta saavuttamansa
voiton jälkeen sovittelustrategiaan (rauhantarjous) voidakseen avata
idässä uuden peliasetelman. Sotaan liittyvä pelitilanne muodostaa oman
mielenkiintoisen tarkastelukohteensa, joka ei kuitenkaan enää kuulu
tämän tutkielman piiriin.

3.5. Toisen maailmansodan jälkeinen ”kylmä sota” peliasetelmaisen tarkastelutavan pohjalta hahmoteltuna

3.5.1. Toisen maailmansodan jälkeisen turvallisuuspoliittisen kentän yleinen luonne

Toisen maailmansodan jälkeinen valtioiden välisen poliittisen ja
taloudellisen kanssakäymisen perusasetelma on välitön seuraus siitä
kuinka voittajavaltiot kykenivät sodan aikana soveltamaan voimankäy-
tön strategiaa sekä kytkemään sen poliittisiin tavoitteisiin. Tuossa kyt-
kemisessä Neuvostoliitto oli selvästi Länsivaltojen edellä, kun ajatellaan
pitkän tähtäyksen tavoitteita sekä strategisia asemia. Sodassa saavutet-
tujen asemien sekä vastakkaisten ideologioiden vaikutuspiiriin kuulu-
vien kansojen (valtioiden johdon) toisiaan kohtaan tuntema epäluulo
johti verraten nopeasti maailman jakautumiseen suuriin liittoutumiin,
joista huomattavimmat ovat Pohjois-Atlantin liitto (Nato) sekä Varso-
van liitto. Näiden liittojen muodostaminen sekä USA:n ja Neuvostoliiton
sodan jälkeinen ja edelleen jatkuva asema maailman ainoina todellisina
suurvaltoina (supervaltoina) ovat omiaan tietyllä tavalla helpottamaan
pyrkimystä peliasetelmaisen tarkastelutavan soveltamiseen toisen maa-
ilmansodan jälkeiseen kansainvälisen politiikan kenttään. Nykymaailma
on erittäin suuressa määrässä kahden pelaajan USA:n ja NL:n kenttää,

jolla tapahtuvia siirtoja ovat kuitenkin häiritsemässä Länsi-Euroopan voimistuminen (yhdistyneen Euroopan mahdollisuus) sekä Kiinan kasvava potentiaali. Toistaiseksi kuitenkin mainitun kahden supervallan voimavarat, tavoitteet ja strategiat muotoilevat kansainvälisen politiikan kentän pääasiallisen rakenteen ja sillä tapahtuvat siirrot.

Kun pyritään pelirakennelmia varten analysoimaan 2. maailmansodan jälkeistä kansainvälispoliittista kenttää ja pelkistämään se kahden supervallan toiminta-alueisiin, voidaan puheena oleva aika jakaa kolmeen pelivaiheeseen.

1. USA:n ydinase monopolin, massiivisen koston doktriinin ja New-Look-strategian aikaan vuodesta 1945 1950-luvun alkuvuosiin.
2. Molemminpuolisen jäykän ydinstrategian aikaan 1950-luvun puolivälistä 1960-luvun puoliväliin.
3. Joustavan strategian (flexible response) kauteen, joka on nykyisin vallitsevana. Tähän kauteen liittyvät myös ns rauhanomaisen rinnakkaiselon ja neuvottelustrategian (sovitteustrategian) piirteet.

Supervaltojen välillä vallitsee ns. "pelon tasapaino", joka perustuu toisen ydiniskun kykyyn. Kysymys ei ole tarkasta ydinaseiden ja niiden kuljetuslaitteiden yhtä suuresta määrästä, vaan riittävästä kyvystä tuottaa hyökkääjän yhteiskunnalle riittävä tuho senkin jälkeen, kun ao. valtio on joutunut ydinhyökkäyksen kohteeksi. Asetekniikan kehityksen vaikutuksesta on tällä hetkellä olemassa potentiaaliset mahdollisuudet mainitun tasapainon horjumiseen (monikärkiohjukset, ohjusten torjuntaohjukset, maata kiertävälle radalle ammuttavat ydinpommit).

Voidaan lähteä siitä peliteoreettiselle tarkastelulle välttämättömästä lähtökohdasta, että supervallat tuntevat riittävästi potentiaalisen vastustajansa voimavarat ydinstrategian sekä pelotusstrategian soveltamisen kannalta. Joustavan strategian osalta kysymys ei ole yhtä selvä. Vaikkakin vastapuolen sotapotentiaali olisi tarkkaankin tiedossa, sen käyttö- ja toimintakyky ovat kuitenkin epävarmuutta aiheuttava tekijä, mikä osaltaan rajoittaa täydellisen peliasetelmamallin rakentamista.

Voidaan edelleen pitää tosiasiana, että kummankin supervallan kesken on käynnissä valtataistelu, jonka eräänä perussyynä on ideologi-

nen vastakkaisuus. Ydinasetasapaino on rajoittanut välittömäksi tavoitteeksi toisen maailmansodan lopputuloksena syntyneen etupiirijaon ja status quon säilyttämisen samalla, kun kuitenkin pyritään ensisijaisesti epäsuoran strategian keinoin vaikutusvallan lisäämiseen.

Käsitystä siitä, että toisen maailmansodan jälkeinen kansainvälisen politiikan pelikenttä on paremmin jäseneltävissä, tulkittavissa ja ymmärrettävissä peliteoreettisen ajattelun pohjalta kuin varhaisempi moninapainen maailma, jossa konfliktit saatettiin joko harkitusti tai edesvastuuttomasti päästää aseellisen selkkauksen asteelle, edustaa mm. Kissinger kirjoittaessaan:

”Bipolaarisessa maailmassa toisen osapuolen suhteellinen saavutus edustaa vastapuolen absoluuttista heikkenemistä. Kumpikaan suurista ydinasevaltioista ei voi sallia vastustajansa suurta etenemistä riippumatta siitä onko alue, jolla se tapahtuu, muodollisesti jonkin liiton suojaama vai ei.”⁷⁾

Lähtien siitä perusolettamuksesta, että supervaltojen yleisenä tavoitteena on edelleen vaikutusvaltansa lisääminen maailmassa sekä pitäen kansainvälisen peliasetelman perustekijöinä maailman ideologista kah-tiajakautuneisuutta sekä ydinasetasapainoa, Kissingerin käsityksen voidaan sanoa edustavan yleistä kehitystrendiä, josta kuitenkin on useita poikkeuksia. Poikkeuksia aiheuttavat supervaltojen etujen samansuuntaisuus tai yhteneväisyys useissa kysymyksissä sekä maailmassa havaittavat multipolaariset kehityspiirteet.

Seuraavassa tarkastellaan aluksi toisen maailmansodan jälkeistä kylmän sodan aikakautta kokonaispeliasetelmana, minkä jälkeen tutkimuksen kohteena on ydinaseaikakauden tähän mennessä vaarallisin kriisi — Kuuban kriisi vuodelta 1962.

3.5.2. Kylmän sodan peliasetelman piirteitä

1940-luvun jälkimmäiseltä puoliskolta 1960-luvun alkupuolelle saakka jatkunut ns. ”kylmän sodan” aikakausi muodostaa peliasetelmaisen tarkastelun kannalta mielenkiintoisen kauden. Morgenstern on v. 1961 ilmestyneessä artikkelissaan ”Kylmä sota on kylmää pokeria”

⁷⁾ Henry A Kissinger, *Coalition Diplomacy in Nuclear Age*, *Foreign Affairs*, vol. 42, no 4 (heinäkuu 1964) s. 529.

(New York Times Magazine 5.2.1961) verrannut kylmää sotaa pokeripeliin todeten, että "vaikka tilanteet pokeripelissä ja kylmässä sodassa eivät ole täysin toisiinsa verrattavissa, ne ovat kuitenkin niin lähellä toisiaan, että taitavan pokerin säännöistä voidaan oppia paljon tärkeitä".

Kylmä sota muodostaa eräänlaisen välitilan "normaalin" rauhan ajan kansainvälisen kanssakäymisen ja avoimen sodan välillä. Tämä välitila antaa myös taustan kylmässä sodassa ilmenevien tavoitteiden ja niiden saavuttamiseksi soveltuvien strategioiden hahmottamiselle sekä käyttöön soveltamiselle. Morgensternin voidaan katsoa olevan käsityksissään ainakin sikäli oikeassa, että kylmä sota edellyttää tiettyä "pokerikasvoisuutta" verrattuna normaalin ajan sekä avoimen sodan pelitilanteisiin.

Toisen maailmansodan jälkeisen kylmän sodan keskeisinä tunnuksina voidaan pitää

- nopeasti sodan jälkeen ilmennyttä voimakasta ideologista kahtiajakautuneisuutta,
- sodan erityisesti Eurooppaan jälkeensä jättämiä voimakkaita konfliktinaiheita,
- kahden supervallan johtamien liittoutumien muodostamista sekä bipolaarisen maailmanpoliittisen asetelman muotoutumista ja
- ydinaseeseen perustuvan pelotusstrategian sijoittumista kansainväliseen strategiakoelmaan.

Peliteorian kannalta mainittua kylmää sotaa tarkasteltaessa voidaan todeta bipolaarisen asetelman muotoutumisen ja ydinasestrategian jossakin määrin yksinkertaistavan mahdollisten pelimallien rakentamista silloin, kun kyseessä on koko maailman turvallisuusongelman tarkastelu. Kyseisenä ajanjaksona USA:n ja NL:n tavoitteet sekä niiden soveltamat strategiat olivat ratkaisevia tekijöitä maailman turvallisuuspoliittisessa pelikentässä, joka voidaan näin ollen ajatella pelkistettäväksi kahden pelaajan kentäksi.

Kyseisen ajan peliasetelman päästrategioina voidaan pitää

- ydinaseisiin perustuva pelotusstrategiaa,
- epäsuoraa vaikutusstrategiaa (mm. kolmanteen maailmaan kohdistuvaa) ja
- voiman käytön strategiaa.

Ajanjakson luonteesta johtuen määrätietoinen sovittelustrategia alkaa ilmaantua vasta mainitun ajan lopulla Kuuban kriisin aikana voimistuen sitten 1960-luvun loppua kohden.

Peliasetelma strategioineen ei ole yhtenäinen koko kylmän sodan aikaa ajatellen. Sen alkuvaiheille oli tunnusomaista epätietoisuus vastapuolen pyrkimyksistä, mikä vaikeuttaa pelimallin hahmottamista. USA:n päästrategiana oli ydinaseisiin perustuva pelotus (USA:n ydinasemonopoli jatkui 1950-luvun alkupuolelle).

Neuvostoliiton sotilaallinen strategia oli vielä konventionaaliseen aseistukseen perustuvaa. Molemmat pyrkivät voimakkaasti sovelta-
maan epäsuoran strategian menetelmiä (kumousliikkeiden tukeminen, taloudellinen ja sotilaallinen apu, Truman-doktriini jne).

Kylmän sodan loppuvaiheessa peliasetelmaan vaikuttavat tekijät olivat muuttuneet sikäli, että

- ydinaseisiin perustuva pelotusstrategia oli kummankin osapuolen strategiavalikoimassa keskeisenä,
- virinnyt poliittisen tason kosketus (Kennedy-Hrutshev) oli auttanut kumpaakin osapuolta selkeämmin tajuamaan toistensa pyrkimyksiä,
- sodan jälkeensä jättämä status quo -tilanne oli jonkin verran vakiintunut,
- taloudellinen kehitys oli saavuttanut tason, jolla voiman käytön strategiaa oli aikaisempaa vaikeampi soveltaa ja
- bipolaarinen järjestelmä oli jo muuttunut multipolaariseen suuntaan.

Edellisen perusteella sovittelustrategia tuli mukaan supervaltojen strategiavalikoimiin, joskin pelotus- ja epäsuora vaikutusstrategia ovat edelleen säilyneet niissä mukana.

Seuraavassa matriisissa on pyritty hahmottamaan supervaltojen välistä toisen maailmansodan jälkeistä peliasetelmaa ns. ”kauhun tasapainosta” lähtien. Asetelmaan sisältyy myös ns rauhanomaisen rinnakkaiselon strategia, joka ei kuulunut kylmän sodan todelliseen strategiakategoriaan. Asetelman laajentaminen nykypäivän tilanteen huomioonottavaksi merkitsisi myös neuvottelu- ja sovittelustrategian liittämistä kummankin osapuolen strategiakategoriaan.

NL	Ydinase- strategia	Joustava voiman käytön strategia (jonka maksimi- ydin- strategia) n ₂	Pelotus- strategia	Epäsuora strategia	Rauhan- omaisen rinnak- kaisen strategia ²⁾
USA	n ₁	n ₂	n ₃	n ₄	n ₅
Ydinase- strategia	—N	—N	—N	—N	—N
u ₁	—U	—U	+U ¹⁾	+U ¹⁾	+U ¹⁾
Joustava voiman käy- tön strategia (jonka mak- simi = ydin- strategia)	—N	—N	—N	—N	—N
u ₂	—U	—U	+U ¹⁾	+U ¹⁾	+U ¹⁾
Pelotus- strategia	+N	+N	+N	+N	+N
u ₃	—U ¹⁾	—U ¹⁾	+U ¹⁾	—U	—U ¹⁾
Epäsuora strategia	+N	+N	—N	+N	—N
u ₄	—U ¹⁾	—U ¹⁾	+U	+N ¹⁾	+U
Rauhanomaisen rinnakkaisen strategia ²⁾	+N	+N	—N	+N	+N
u ₅	—U ¹⁾	—U ¹⁾	+U ¹⁾	—U	+U ¹⁾

Kuvio 5

—N (+N) = Neuvostoliiton tappio (voitto)

—U (+U) = USA:n tappio (voitto)

1) Nämä strategiaparit ovat vain teoreettisia.

2) Ajateltu puhtaana eikä epäsuoran strategian piirteitä (poliittisia, ideologisia tai taloudellisia painostustoimenpiteitä) sisältäväksi.

3) Tuoton ajateltu perustuvan siihen, että pelotusstrategian kustannukset ovat suuremmat kuin rinnakkaisen strategian kustannukset.

4) Strategiaparit u₃, u₄ ja u₅ ovat eräänlaisia tasapainostrategiapareja.

Ydinasetasapainosta johtuen muodostaa pelotus-, epäsuorasta ja rauhanomaisen rinnakkaiselon strategiasta koostuva sekamuotoinen strategia (matriisissa kehystetty voimakkaammin) supervaltojen optimististrategian, jossa kuitenkin mainittujen osastrategioiden voimakkuutta (painoja) on vaikea määrittää.

$$S_o = \sum k_1 S_p, k_2 S_e, k_3 S_r \quad \text{jossa } S_o = \text{optimististrategia}$$

$$S_p = \text{pelotusstrategia}$$

$$S_e = \text{epäsuora strategia}$$

$$S_r = \text{rauhanomaisen rinnakkais-
elon strategia}$$

Rauhanomaisen rinnakkaiselon strategia on seurausta pelotusstrategiasta. Pelotus, joka perustuu ydinasetasapainoon, pakottaa rationaalisuuteen suuremmissa määrin kuin ennen ydinaseaikakautta, jolloin voiman käytön strategiaa saatettiin soveltaa politiikan jatkona ilman nykyaikana keskeistä suurta riskitekijää. Peliteoreettisen mallin rakentaminen edellyttää rationaalisuutta. Edellisen perusteella voidaan arvioida rationaalisuuden tarpeen voimakkaasti lisääntyneen. Sitä on supervaltojen ollut pakko pyrkiä käyttämään ohjenuoranaan. Tästä ovat osoituksena mm. Valkoisen talon ja Kremlin välinen ”kuuma linja”, ne monet muut varotoimet, joihin on ryhdytty ydinsodan erehdyksessä syttymisen estämiseksi sekä ennen kaikkea supervaltojen menettely esiintyneiden kansainvälisten kriisitilanteiden (mm. Kuuban, Lähi-Idän ja Tsekkoslovakian kriisit) yhteydessä.

Edellä sanotusta huolimatta on maailman johtavienkin valtioiden käyttäytymisessä piirteitä, jotka estävät täydellisen, todellisuutta vastaavan ja käytännön toiminnan malliksi soveltuvan peliasetelman hahmottamisen.

3.5.3. Kuuban kriisin peliasetelma

Vuoden 1962 Kuuban kriisi, jonka lopulla supervaltojen välinen jännitystilanne oli lähellä eskalaatioportaikon huippua, muodostaa mielenkiintoisen peliasetelman, joka osoittaa

- supervaltojen maailmanlaajuiset intressit ja niistä johtuvat piilevät tai avoimet konfliktinaiheet,
- johdonmukaisen, suunnitellun strategian tarpeen omien tavoitteiden saavuttamiseksi niin, että vastapuolella on eskalaation

kaikissa vaiheissa mahdollisuus taipua sovittelustrategiaan tai jopa vetäytymiseen suuremmitta arvovaltatappioita ja

- vastapelaajan yleisen käyttäytymisen ja ominaisuuksien tuntemisen tarpeen oman strategian valinnan perustana.

Kyseisessä tilanteessa Neuvostoliiton tavoitteena voidaan katsoa olleen vaikutusvallan lisäämisen läntisellä pallonpuoliskolla sen yleisiin meristrategisiin pyrkimyksiin liittyen. USA:n osalta tavoitteena oli estää mainittu vaikutusvallan kasvu. Konkreettisesti tilanne pelkistyi Neuvostoliiton Kuubaan toimittamien sellaisten ohjusten ja lentokoneiden, jotka USA katsoi hyökkäykselliseksi aseiksi, viimeksi mainitun valtion taholta esitettyyn poistamisvaatimukseen, mihin Neuvostoliitto sitten myöntyi. Peliasetelmamallia ajatellen tavoitteiden voidaan katsoa olleen kriisin kummallekin osapuolelle verraten selvät ainakin kriisin loppuvaiheessa. Näihin tavoitteisiin sisältyi kummankin osapuolen taholta pyrkimys yleisen ydinsodan syttymisen välttämiseen. Mainittu välttämisen mahdollisuus ei kuitenkaan ollut kaikissa pelivaiheissa täysin selvä. Mm. Hrutshév oli uhannut ydinasein tapahtuvalla kostohyökkäyksellä, mikäli USA suorittaisi aseellisen hyökkäyksen Kuubaan.⁹⁾

Viimeksi mainittu lienee kuitenkin katsottava enemmän pelotusstrategiaksi kuin todella sovellettavaksi aiotuksi strategiaksi. Strategioiden osalta voidaan todeta Neuvostoliiton soveltaneen tavoitteisiinsa pyrkiessään epäsuoraa vaikutusstrategiaa, jossa olivat keskeisinä Kuuballe annettu taloudellinen ja sotilaallinen apu. Pelotusstrategia ilmeni mm. edellä mainitussa Hrutshévin lausunnossa, mutta pelotusstrategia oli epämääräistä verrattuna USA:n soveltamaan johdonmukaiseen pelotusstrategiaan kriisin myöhemmissä vaiheissa. Neuvostoliiton tavoitteita ajatellen valittua epäsuoraa strategiaa voidaan pitää periaatteessa optimistrategiana, mutta se oli liian sotilaallisesti painotettua, mikä johti kriisiin. Sovittelustrategia ilmeni kriisin aikana Neuvostoliiton puolelta esitettyinä vakuutuksina, että tarkoituksena ei ollut uhata Yhdysvaltoja ja että Kuubaan sijoitetut aseet olivat puolustuksellisia. Kriisin huipentumavaiheessa Neuvostoliiton sovittelustrategian pääsisällön muodosti taipuminen USA:n vaatimuksiin, minkä vastapai-

⁹⁾ Friedrich Ruge, Politik und Strategie, Frankfurt am Main 1867, s. 289.

nona esitettiin vaatimus Turkkiin sijoitettujen keskimatkan ohjuksien poistamisesta. Viimeksi mainitusta vaatimuksesta NL ei kuitenkaan pitänyt jyrkästi kiinni. Kun otetaan huomioon sodan vaaran läheisyys, Neuvostoliiton kriisin loppuvaiheessa omaksuma sovittelustrategia oli sen optimistrategia, jonka varhaisempaa soveltamista oli ilmeisesti estänyt riittämätön vastapuolen päättäväisyyden oivaltaminen, mistä oli seurauksena voimakkaasti sotilaallisesti painotetun epäsuoran strategian ja pelotusstrategian yhdistelmän soveltaminen liian pitkään.

Senjälkeen, kun USA oli todennut Neuvostoliiton sijoittaneen Kuubaan sellaisia aseita, jotka se katsoi uhkaksi itseään ja muita Amerikan valtioita kohtaan, se sovelsi johdonmukaista pelotusstrategiaa, jonka konkreettisia ilmenemismuotoja olivat mm.

- USA:n presidentin julistus, jossa hän ilmoitti USA:n tulevan tekemään kaikkensa torjuakseen uhkaavat toimenpiteet (Kennedyn julistus 4. 9. 1962),⁹⁾
- osittainen liikekannallepano,
- Kuubaan kohdistettu saarto (karanteeni) ja tiedustelu sekä
- voimakas diplomatia (asian ottaminen esille YK:ssa, kirjeet Neuvostoliiton johdolle sekä keskustelut viimeksi mainitun valtion lähettilään kanssa).

USA:n valitsema pelotusstrategia osoittautui sen itsensä kannalta optimistrategiaksi. Mainitulla pelotusstrategialla oli se mielenkiintoinen piirre, että sen muotoilu tarjosi kriisin kaikissa vaiheissa vastapelaajalle mahdollisuuden sovittelustrategian omaksumiseen. Tämä on se piirre, joka nimenomaan tekee mainitun pelotusstrategian rationaaliseksi. Epätietoisuus NL:n käyttäytymisen rationaalisuudesta eliminoi suoranaisen Kuubaan kohdistetun voiman käytön strategian mahdollisuuden. Arvovaltasyyt puolestaan rajoittivat yksinomaisen sovittelustrategian soveltamista.

Mikäli pyritään hahmottamaan Kuuban kriisiä kuvaavia pelimalleja, on tarpeen huomata, että mainitun kriisin akuutin vaiheen malli ei samaistu eikä sovellu edeltäneeseen vaiheeseen Castron valtaanpääsystä lukien. Kumpikaan puoli ei myöskään mainitussa edeltävässä vaiheessa kyennyt soveltamaan ex post katsoen optimistrategiaa. USA:n suorit-

⁹⁾ Ruge, mt. s. 292.

tama diplomaattisten suhteiden katkaiseminen Kuubaan sekä Sikojen lahden mairinnousu olivat osoituksia epäonnistuneesta strategiasta tai johdonmukaisen strategian puutteesta verrattuna itse akuutin kriisivaiheen strategiaan. Vaihtoehtoina tai mahdollisena sekamuotoisena strategiana olisivat tulleet kyseeseen sellainen pelotusstrategia, joka olisi estänyt NL:a painottamasta epäsuoraa strategiaansa liiaksi sotilaallisella komponentilla ja Kuuban kanssa sovitteluun pyrkivä strategia.

Jos Kuuban kriisiä koskevaan pelimallihahmotelmaan sijoitetaan kummankin pelaajan strategiavaihtoehdoksi voiman käytön strategia, mainitun strategian valinnasta aiheutuva molemminpuolisen häviämisen mahdollisuus on keskeinen rajoitus mainitunlaisen tilanteen kuvaamiseen jonkinlaisena O-summapeliasetelmaa muistuttavana tilanteena. Tämä sama rajoitus koskee nykyisen ydinasetasapainon aikakauden konfliktitilanteita yleensä. Myös pelotus- ja/tai epäsuoran strategian avulla saavutettavan, esimerkiksi arvovaltavoiton (tai tappion) suuruuden täsmällinen arviointi ja ilmaiseminen on vaikeata. Ensisijaisena peliasetelmaisena tavoitteena voitaneenkin pitää kyseisten voittojen tai tappioiden esiintymisen (+, -) ilmaisumahdollisuutta.

Kuuban kriisitilannetta (syksy 1962) voidaan pyrkiä kuvaamaan seuraavan matriisin muodossa

	NL	1)		
		Voiman käytön strategia n_1	Epäsuora strategia n_2	Sovittelu-strategia (vetäytyminen) n_3
USA				
Voiman käytön strategia u_1		-N	-N 2)	-N 2)
		-U	+U	+U
Pelotus-strategia u_2		+N 2)	3) +N	-N 4)
		-U	-U	
5) Neuvottelu-strategia u_3		+N 2)	+N	-N 6)
		-U	-U	+U

Kuvio 6

-U = USA:n tappio
-N = NL:n tappio

- 1) Kuuban varustamisen jatkaminen.
- 2) Vain teoreettinen strategiapari.
- 3) Tulos on riippuvainen USA:n pelotus- ja voiman käytön strategioiden välisen portaan korkeudesta.
- 4) Rationaalisen käyttäytymisen alue \square .
- 5) $u_2, u_3 = \text{USA:n optimaalinen strategiapari (= sekamuotoinen strategia, jossa pelotusstrategia oli johtavassa asemassa)}$.
- 6) $-N$:n sijasta merkittävä $+ - N$, jos lähtötasoksi katsotaan tilanne ennen kiistan kohteena olleen aseistuksen toimittamista Kuubaan.

Ratkaiseva tekijä kriisin lopputulokselle ja kriisitilanteen matriisin rekonstruoinnille on kummankin osapuolen toiminnan uskottavuus. USA:n presidentin jyrkkä esiintyminen sisälsi itseensä sodan mahdollisuuden. NL vetäytyi. Syinä vetäytymiseen voivat olla

- USA:n pelotusstrategian uskottavuus,
- Kuuban lopulta vähäinen merkitys globaalissa strategiassa ja/tai
- pyrkimys rauhanomaisen rinnakkaiselon aikaansaamiseen.

Sovellettujen strategioiden uskottavuus, mikä on peliteoreettisen tarkastelun eräs perustekijä, oli Kuuban kriisissä verraten täydellinen, vaikka sodan uhka oli voimakkaasti esillä. Peliteoreettinen tarkastelu edellyttää edelliseen liittyen keskeisenä kriteerinä järkevyyttä. Ydin-sodan mielettömyyteen johtavaa ratkaisua ei voitane pitää mielekkäänä. Sillä uhkaaminen kyllä on mielekästä niin pitkään kuin uskotaan vastapuolen peräytyvän.

3.6. Eräitä muita toisen maailmansodan jälkeiseen kansainvälis-poliittiseen asetelmaan liittyviä pelitilannehahmotelmia

3.6.1. Supervaltojen hallitsevien strategioiden yleinen kehityssuunta

Toisen maailmansodan jälkeistä kahden supervallan ja niiden johtamien liittoutumien (Naton ja Varsovan liiton) välistä peliasetelmaa voidaan pelkistetysti hahmottaa seuraavan matriisin avulla.

NL USA	Suureen konventionaaliseen voimaan perustuvan pelotusstrategian ja epäsuoran strategian sekamuoto 1)	Pelotusstrategia (ydinaseet ja konventionaaliset voimat)	NL USA
Pelotusstrategian (massiivisen koston doktriini) ja epäsuoran strategian sekamuoto (Trumanin doktriini)	NL + 3) 2) 1 3) USA —	NL + — 2) 2) USA + —	Pelotusstrategia (massiivisen koston doktriini)
Neuvottelustrategia 5)	NL + 6) 2) 4 USA 6) +	NL + — 2) 3 USA + —	Joustavan vastauksen strategia (flexible response)
	Neuvottelustrategia 5)	Rinnakkaiselon strategia 4)	

Kuvio 7

- 1) Nuolet osoittavat hallitsevien strategioiden kehitystä toisen maailmansodan päättymisestä nykyhetkeen, jota sävyttävät mm. SALT-neuvottelut ja Eurooppaa koskevaan turvallisuuskonferenssiin liittyvät pyrkimykset.
- 2) Numerot tarkoittavat pelivaiheita.
- 3) Mm. Tsekkoslovakian liittyminen itäblokkiin.
- 4) Kuuban kriisin (1962) jälkeen.
- 5) Ydinaseisiin perustuva pelotusstrategia on näissä kaikissa vaiheissa kuitenkin taustalla mukana.
- 6) Neuvottelustrategian avulla molemmat osapuolet voivat saavuttaa jännityksen vähentymiseen liittyvää kustannusten säästöä. Mikäli NL (Varsovan liitto) luopuisi ehdottoman status quon vaatimuk-

sesta (mm. Saksan kysymyksessä) se merkitsisi Lännelle tiettyä voittoa, joka ilmeisesti kompensoituisi kuitenkin jollakin tavoin Neuvostoliitolle, koska on lähdettävä tasapainon säilymisen ajatuksesta myös nähtävissä olevassa tulevaisuudessa.

Ydinaseiden ja niiden torjuntavälineiden kehitys (monikärkiohjuksset, ohjustentorjuntaohjusjärjestelmät sekä maata kiertävälle radalle ammuttavat ydinpommit) muodostaa potentiaalisen uhkan tasapainon säilymiselle. Tasapainon järkkäminen merkitsisi pelotusstrategian potentiaalista voimistumista mainittujen aseiden kehittämisessä edelle ehtineen valtion osalta ja myös kasvanutta mahdollisuutta voiman käytön strategian soveltamiseen.

3.6.2. Kahden suurvallan välinen valtataistelu Zellerin mukaan

Toisen maailmansodan jälkeiseen maailmanpoliittiseen yleiskuvaan liittyy mielenkiintoinen supervaltojen keskeinen kamppailu vaikutusvallasta ns. sitoutumattomiin valtioihin nähden. Zeller on pyrkinyt vuonna 1962 ilmestyneessä artikkelissaan¹⁰⁾ valottamaan kahden valtion välistä mainitunlaista kamppailua peliteoreettisesta näkökulmasta. Seuraavassa esitetään lyhyesti eräitä piirteitä mainitusta Zellerin kuvauksesta.

Lähtökohtatilanteessa kyseisten valtioiden käytettävissä ovat seuraavat strategiat

Valtio A	Valtio B
HS = hyvä sotilaallinen apu	E = rajoitettu sotilaallinen
HES = hyvä ei-sotilaallinen apu	expansio
VS = vähäinen sotilaallinen apu	R = rinnakkaiselo
VES = vähäinen ei-sotilaallinen apu	

Zellerin strategioihin liittyen on tässä yhteydessä syytä todeta, että periaatteessa tietyn valtion käytettävissä olevat strategiovaihtoehdot voidaan ryhmittää

¹⁰⁾ Arnold Zeller, War and Peace: a Fantasy in Game Theory, Journal of Conflict Resolution Vol VI 1962.

- vaikutuspiirin laajentamiseen pyrkiviin,
- vaikutusvallan supistamiseen johtaviin ja
- status quon säilyttämiseen pyrkiviin strategioihin.

Vaikka Zellerin esittämät strategiat vastaavatkin toisen maailman-sodan jälkeen todellisuudessa esiintyneitä strategioita, on tarpeen huomata ydinaseisiin perustuvan pelotusstrategian vaikutus muiden strategioiden (ensisijaisesti epäsuoran strategian menetelmien) kehittämisen tarpeeseen ja niiden soveltamismahdollisuuksiin.

Rakennettuaan aluksi edellä lueteltuihin strategioihin perustuvan pelimallin Zeller laajentaa asetelmaa siten, että kummankin pelaajan käytettävissä on joukko sekamuotoisia strategioita:

		Valtio B					
		E— HS	E— HES	R— HS	R— HES		
Valtio A	R—HS	○	+	○	—	+ A voittaa valtioita puolelleen	
	R—HES	—	—	+	○	— A menettää valtioita vaikutuspiiristään	
	R—VS	—	—	—	—		
	R—VES	—	—	—	—		
	Rajoitus suursodan välttämisen	E—HS	○	+	○	+	
	E—HES	—	○	—	+		
	E—VS	—	○	—	○		
	E—VES	—	—	—	—		

Kuvio 8

Tällaisessa tapauksessa on valtio A:n osalta strategia E—HS, strategioita E—HES, R—HS, E—VS ja E—VES parempi sekä R—HES parempi kuin strategiat R—VS ja R—VES.

Valtio B:n strategioista on strategia E—HS strategioita E—HES ja R—HS parempi.

Eliminoimismenettelyn avulla voidaan täten päätyä tummemmalla merkittyjen strategiaparien muodostamaan pelkistettyyn matriisiin. Jos tällöin + ja — elementit oletetaan samansuuruisiksi, kyseessä on peli, jossa kumpikaan puoli ei keskimäärin voita tai menetä vaikutusvaltaansa.

3.6.3. Kilpavarustelun ja aseiden riisunnan ongelmat peliasetelmakysymyksinä

Nykyiselle maailman turvallisuuspoliittiselle voimakentälle ovat tunnusomaisia piirteitä toisaalta yhä jatkuva kilpavarustelu toisaalta myös pyrkimykset mainitun varustelukilvan pysäyttämiseen, aseistuksen valvontaan ja aseiden riisuntaan. Kilpavarustelu on huipentunut kahden supervallan väliseen, ensisijaisesti ydinasejärjestelmiin liittyvään tieteelliseen, tekniseen ja taloudelliseen kamppailuun, jonka eräänä tuloksena on ollut jo pitkään jatkunut ns. "kauhun" tai "pelon" tasapaino.

Aseistuksen valvontaan ja aseistuksen riisuntaan liittyvistä pyrkimyksistä ovat osoituksena mm. Genevessä pitkään jatkunut aseiden riisuntakonferenssi sekä v. 1969 alkaneet supervaltojen väliset strategisten aseiden rajoittamista koskevat neuvottelut.

Paitsi supervaltojen välisenä kysymyksenä ja positiivisessa tapauksessa multilateraarisenä maailman aseistuksen vähentämisenä, aseiden riisunnan ongelma on esiintynyt myös unilateraaliseen riisuntaan liittyneenä. Tavallaan vastaava ongelma varustautumisen kentässä on kysymys minimipelotuksesta ts sen sotilaallisen voiman määrästä, jonka jokin valtio voi katsoa riittäväksi ehkäisemään hyökkäyksen. Ydinaseiden kohdalla voidaan tässä yhteydessä todeta, että jo muutama ydinpommi tai -kärki voi saada aikaan sellaisen tuhon, joka sinänsä

merkitsisi ennalta ehkäisykykyä. Riittävän maaliinsaattamistodennäköisyyden aikaansaaminen ja ylläpitäminen voivat kuitenkin vaatia moninkertaisen ydinaseiden ja niiden kuljetuslaitteiden määrän ylläpitämisen johtuen vastapuolen mahdollisen ensimmäisen iskun sekä muiden torjuntatoimenpiteiden vaikutuksen huomioonottamisesta.

Kun pyritään kilpavarustelua ja aseiden riisuntaa koskevien mallien hahmottamiseen, on keskeisenä kysymys kansainvälisen jännityksen syistä, eli aiheuttaako varustautuminen sinänsä jännityksen lisääntymistä vai onko se vain seurausta muista syistä. Jos omaksutaan se näkökanta, että varustautuminen on sinänsä hallitseva jännitystä aiheuttava syy, on kyseisten mallien hahmottaminen helpompaa kuin jälkimmäisessä tapauksessa, jolloin huomioonotettavien faktoreiden määrittäminen ja mittaaminen ovat vaikeasti suoritettavissa (verrattuna esimerkiksi valtioiden puolustusbudjettien vertailuun).

Loogisesti ja rationaalisessa mielessä arvioituna aseistautuminen ei ole kansainvälisen jännityksen perussy, vaikka sen on useasti todettu lisänneen mainittua jännitystä. Todelliset perussyyt ovat yksilö- ja ryhmäpsykologisia, yhteisörakenteista johtuvia ja valtapölyttäisiä. On kuitenkin huomattava, että mitä suurempi on jonkin aseistuksen tuho-vaikutus, sitä suuremmassa määrässä sen olemassaolo irrationaalisen päätöksenteon mahdollisuuteen liittyneenä saattaa lisätä kansainvälistä jännitystä. Suuri tuhovaikutus (ydinaseet) yhdistyneenä aseistuksen tasapainotilaan voi myös muodostaa tehokkaan pidäkkeen avoimien konfliktien puhkeamiselle.

Kilpavarustelun ja aseiden riisunnan ongelmasta voidaan pyrkiä hahmottamaan mm. supervaltojen välistä pelkistettyä peliasetelmaa siten, että kummallakin katsotaan ensimmäisessä vaiheessa olevan käytössään kaksi strategiaa, varustautumisstrategia ja aseiden riisunnan strategia. Tällöin voidaan ajatella tasapainotilan saavuttamisen ja ylläpitämisen peliteoreettisessa mielessä riippuvan siitä noudattavatko kumpikin osapuoli samaa strategiaa vai ei. Vastakkaisten strategioiden soveltamista voitaneen ainakin supervaltojen välisissä suhteissa pitää tässä yhteydessä lähinnä hypoteettisina. Tuotosten ilmaiseminen eri strategiakombinaatioiden osalta on tässäkin tapauksessa vaikeata ja nykytutkimuksen menetelmin siinä tuskin voidaan päästä järjestyslukujen käyttöä pitemmälle.

Saatyn esittämän metavaihtoperiaatteen¹¹⁾ pohjalta voidaan edellä mainittua 2×2 strategian asetelmaa pyrkiä laajentamaan inventoimalla toisen valtion mahdolliset reaktiot vastapuolen siirtoihin. Nämä reaktiot voivat olla periaatteessa aina samaan strategiaan pitäytyviä tai vastapuolen kanssa saman strategian tai sille vastakkaisen strategian valitsemista.

Tällainen menettely jo osoittaa tasapainotilanteisiin johtavat strategiaparit. Tasapainotilojen pitemmälle meneväksi hahmottamiseksi voidaan samaa periaatetta noudattaen edelleen inventoida toisen valtion kaikki mahdolliset reaktiostrategiat ja muodostaa uusi.

Tällaisella menettelyllä voidaan ajatella olevan käytännössäkin arvoa sikäli, että se tarjoaa metodiikan, jonka avulla kaksi valtiota voi pyrkiä kohti tasapainotilaa keskinäisissä suhteissaan. Tämän metodiikan noudattaminen on kuitenkin vaikeata, mikäli alkuperäisiä tavoitteita tai strategioita on enemmän kuin kaksi tai ellei niitä voida pelkistää (luokitella) kahteen pääkategoriaan.

Kilpavarustelun ja aseiden riisunnan ongelmiin liittyen on esiintynyt yrityksiä konkreettisuuteen pyrkivien laskumallien ja yhtälöiden avulla kuvata ja analysoida mainittuja kysymyksiä. Huomatuimpiin tällaisista yrityksistä kuuluu Richardsonin malli¹²⁾). Muita samaan kategoriaan kuuluvia ovat Volterran, Casparyn ja Lanchesterin matemaattiset mallit. Vaikkakin mainittu Richardsonin malli sisältää todellisuuteen liittyviä rakenneosia, varustelumenojen kehityksen vertailun sekä sinänsä mielekkäät kertoimet, lähinnä viimeksi mainittujen täsmällisen arvioimisen vaikeudesta johtuen se ei voi täydellisesti kuvata todellisuutta. Saatyn käsityksen mukaan sitä voidaan kuitenkin käyt-

¹¹⁾ Thomas Saaty, *Mathematical Models of Arm Control and Disarmament*, New York 1961 ss. 94—95.

¹²⁾ Lewis L Richardson, *Statistics of Deadly Quarrels*, Chicago 1960.

” ” ” , *Arms and Insecurity*, Pittsburgh 1960.

” ” ” , *Generalized Foreign Politics*, *British Journal of Psychology*, Monograph Supplements, Cambridge, 1939. Mainitusta mallista kts. myös esim.

Anatol Rapoport, *Fights, Games and Debates*, Binghamton, N. Y. 1961 ss. 16—46

Saaty, mt. ss. 46—54 ja

Hyvärinen, mt. ss. 110—112.

tää indikaattorina, joka varoittaa kansakuntia tietyn ennalta arvioidun varustelukynnyksen ylittämisen mukanaan tuomista vaaroista ¹³⁾).

4. VALTIOIDEN KÄYTTÄYTYMISTÄ ERLAISISSA KRIISITILANTEISSA KOSKEVIEN MALLIEN JA SÄÄNTÖSARJOJEN HAHMOTTAMISEEN VAIKUTTAVISTA TEKIJÖISTÄ.

4.1. Yleistä

Seuraavassa pyritään edellä esitetyn pohjalta tarkastelemaan valtioiden käyttäytymistä kriisitilanteissa koskevien mallien ja säännönmukaisuuksien hahmottamiseen vaikuttavia tekijöitä. Valtioiden käyttäytymisen ilmiänsuod muodostavat niiden käyttöön soveltamat strategiat. Seuraava esitys keskittyykin pääosin näiden strategioiden hahmoon vaikuttaviin tekijöihin sekä itse strategioiden kokonaiskuvaan. Strategiat, joiden sisältö ja ilmiänsu edellä suoritetun tarkastelun perusteella voivat olla hyvin monivaihteisia (luettelo seuraavalla sivulla), perustuvat toisaalta asianomaisen valtion tavoitteisiin ja toisaalta niihin mahdollisuuksiin (voimavaroihin, suotuisa kansainvälinen tilanne), jotka sillä on käytettävissään, kun huomioon otetaan muiden valtioiden tavoitteet ja voimavarat. Valtion käyttäytyminen rakentuu näille perustekijöille, mutta huomioon on lisäksi otettava mainittuun käyttäytymiseen vaikuttavina tekijöinä valtion johdon ja väestön luonne (ambitiot, rauhallisuus, hyvä tahto, moraalii ym.) sekä aika. Kun tämän perusteella pyritään valtioiden käyttäytymistä koskevien mallien hahmottamiseen, voidaan lähtökohtana pitää tarkastelun kohteena olevien valtioiden tavoitteisiin, voimavaroihin ja ambitioiden laatuun, määrään ja rakenteeseen kohdistuvaa analyysiä. Tältä pohjalta voidaan edetä strategioiden hahmottamiseen.

Edellä suoritetun tarkastelun perusteella voidaan todeta ne rajoitetut mahdollisuudet, jotka on käytettävissä kansainvälispoliittista käyttäytymistä täydellisesti vastaavien mallien rakentamiseen. Pelkistetysti voidaan todeta, että tiedon riittämättömyys sekä rationaalisen

¹³⁾ Saaty, mt. s. 50.

käyttäytymisen rajallisuus ovat keskeisiä rajoittavia tekijöitä eksaktien mallien rakentamiselle.

Edellä suoritetun tarkastelun perusteella voidaan myös päätellä, että valtion samanaikaisten tavoitteiden samoinkuin sen käytettävissä olevien strategioiden määrä vaikuttavat mallien hahmottamiseen. Mitä lukuisampia kyseiset tavoitteet tai strategiat ovat, sitä vaikeampaa on todellisuutta muistuttavan mallin aikaansaaminen. Tavoite- ja strategia-analyysin keskeisenä pyrkimyksenä voidaankin pitää hallitsevien (joh-tavien) strategioiden etsimistä ja analysointia. Mitä lukuisampia mai-nitut tavoitteet ja strategiat ovat, sitä vaikeampaa on tasapainotilojen paikantaminen. Tällöin ovat mm. metapelikonstruktioit vaikeasti toteu-tettavissa.

STRATEGIOIDEN RYHMITTELYÄ ERI ILMAISUKRITEERIEIN PERUSTEELLA

Suora strategia	Välitön strategia	Monistinen strategia
Epäsuora strategia	Välillinen strategia	Pluralistinen strategia
Konfliktistrategia	Pitkän tähtäyksen strategia	Unilateraalinen strategia
Consensusstrategia	Lyhyen tähtäyksen strategia	Kollektiivinen strategia
Aggressiivinen strategia	Kokonaisstrategia (suur-strategia)	Pakkostrategia
Ei-aggressiivinen strategia	Osastrategia	Vapaavalintainen strategia
Ohjelmastrategia	Käyttövalmis strategia	Johtava strategia
Vapaa strategia	Potentiaalinen strategia	Sopeutuva strategia
Tavoitestategia	Voiman käytön strategia	Rationaalinen strategia
Umpimähkäinen strategia	Väkivallaton strategia	Irrationaalinen strategia
		Todellinen strategia
		Valestrategia

Samaan käytettävään pelistrategiaan saattaa sisältyä piirteitä useasta edellä mainitusta perusstrategiaparista.

4.2. Optimaalisen strategian yleisiä perusteita

Kaikessa inhimillisessä toiminnassa pyritään löytämään asetettujen tavoitteiden saavuttamiseksi optimaalinen strategia, ts. strategia, joka omat tavoitteet ja voimavarat sekä potentiaalisen vastustajan (vas-

tapelaajan) strategiat huomioon ottaen on edullisin. Sekä ns. sotapelit, joita sovelletaan varsinaisen sotilaallisen kentän lisäksi myös taloudellisella ja poliittisella tutkimuskentällä, että peliteoria pyrkivät eri tilanvaihtoehtoihin sopivien optimaalisten strategioiden löytämiseen.

Taloudellisessa, poliittisessa ja sotilaallisessa toiminnassa on kyse tahtojen välisestä kamppailusta. Itse asiassa monet poliittiset ja sotilaalliset ongelmat ovat luonteeltaan analogisia taloudellisten ongelmien kanssa. Kaikilla aloilla on periaatteessa kysymys panos/tuotos — eli kustannus/tehokkuusanalyysistä. On tunnettava vastapelaajan strategiavaihtoehdot. Niiden ja omien voimavarojen pohjalta on muotoiltava sellainen strategiavaihtoehtojen sarja, että vastapuolen on valittava aina itselleen epäedullisin ja kallein strategiavaihtoehto, ts. pyritään maksimoimaan vastapuolen minimikustannukset kunkin strategian osalta.

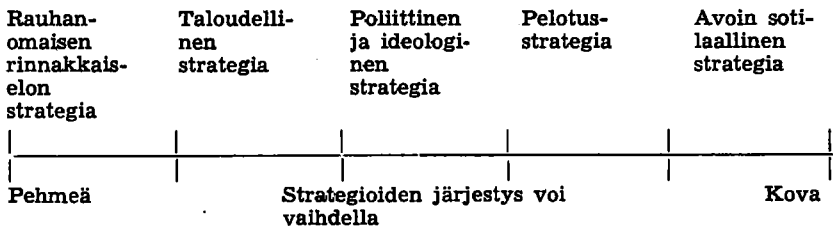
Oma kussakin tilanteessa sovellettava optimististrategia on riippuvainen vastapelaajan strategiavaihtoehtoista, omista voimavaroista ja ajasta.

Optimaalisen strategian valinta edellyttää toisaalta vastapelaajan pyrkimyksiin kohdistuvaa analyysiä (uhka-analyysiä) ja omiin voimavaroihin kohdistuvaa analyysiä. Voimavarat sanelevat tietyssä tilanteessa mahdollisena nähtävän päämäärän, sen saavuttamistason ja strategiavaihtoehdon. Toisaalta asetettu päämäärä ja sen saavuttamiseksi tietyssä tilanteessa nähtävissä olevat strategiavaihtoehdot asettavat vaatimukset kansakunnan kokonaisvoimavaroista kyseiseen tarkoitukseen osoitettavien voimavarojen suuruudelle.

4.3. Strategioiden voimakkuus- ja tehokkuusanalyysin eräistä perusteista

4.3.1. Strategioiden voimakkuus-, tehokkuus- ja rationaalisuusasteikot

Strategioiden keskinäistä suhdetta ja voimakkuutta arvioitaessa, kun tavoitteen ajatellaan pysyvän muuttumattomana, voidaan ajatella sovellettavan eräänlaista kova-pehmeä asteikkoa eli strategian voimakkuusasteikkoa esimerkiksi seuraavasti:

Voimakkuusasteikko, jossa voidaan käyttää lisänä voimakkuusnumeroita järjestysluvuin, ei kuitenkaan yksinään riitä ilmaisemaan strategian käyttöarvoa. Sen rinnalle tarvitaan tehokkuusasteikko, joka osoittaa, missä määrin tietyllä spesifioidulla strategialla voidaan arvioida päästävän asetettuun vakiotavoitteeseen. Tällaisen asteikon rakentaminen perustuu periaatteessa kolmeen keskeiseen tekijäryhmään:

- pelaajavaltioiden keskinäisiin voimavaruussuhteisiin,
- voimankäytön strategioiden arvioituun rationaalisuus- (irrationaalisuus-) asteeseen ja
- empiirisiin kokemuksiin.

On syytä huomata, että erityisesti ydinaseaikakautena tietyn strategian voimakkuus ei aina ole suoraan verrannollinen kyseisen strategian sijaintiin voimakkuusasteikolla. Tavoitteen saavuttamisen pysyvyyttä kriteerinä pitäen saattaa kyseessä olla eräissä tapauksissa suorastaan kääntäen verrannollisuus, ts. voimakkuusasteikolla pehmeässä päässä sijaitseva strategia voi olla vaikutusasteikolla tehokkaimpiin kuuluva.

Samaan tavoitteeseen voidaan pyrkiä useita eri strategiavaihtoehtoja käyttäen. Myös strategiakombinaatiot saattavat tulla kyseeseen. Aika ja voimavara-tekijät vaikeuttavat keskeisintä strategian (strategioiden) valintaa. Yleensä voidaan sanoa strategian voimakkuusvaatimuksen olevan kääntäen verrannollisen käytettävissä olevaan aikaan. Tässä suhteessa tarjoavat esimerkkiparin mm. Saksan salamasota 1930-luvun lopulla ja nyky maailmassa käynnissä oleva vuosia jatkunut Vietnamin sota.

Myös voidaan sanoa strategian voimakkuuden olevan yleensä suoraan verrannollisen pelaajaosapuolten keskinäiseen voimavaruussuhteeseen. Käyttövalmiiden voimavarojen ohella on tällöin otettava huo-

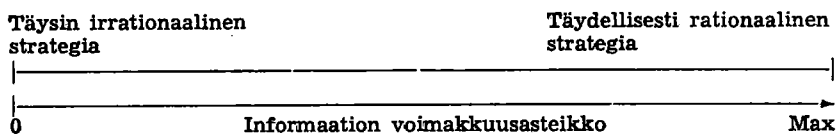
mioon myös potentiaalit voimavarat sitä enemmän mitä pitemmästä ajallisesta ulottuvuudesta on kysymys. On myös syytä huomata, että absoluuttinen voimankäyttö voi irrationaalisuusaspektin voimakkuudesta johtuen sulkeutua pois käyttökelpoisten strategioiden kategoriasta. Jokaisen kansainvälisen politiikan kentässä sovellettavan strategian voidaan arvioida sisältävän useita komponentteja.

Tiettyyn strategiaan vaikuttavat tekijät saattavat olla niin monilukuisia, että niiden täydellinen hallinta on mahdotonta. Tämä aiheuttaa sen, että optimistategian valinta on vaikeata tai todellisten mahdollisuuksien ulkopuolella oleva pyrkimys.

Strategioiden nimeäminen sotilaallisiksi, taloudellisiksi jne. voi tapahtua usein vain sen komponentin mukaan, mikä niissä on hallitsevin. Eri komponenttien voimakkuuden ja keskinäisen suhteen perusteella tietty strategia voidaan ajatella sijoitettavaksi eräänlaisella edellä kuvatulla pehmeä-kova-asteikolla omalle paikalleen. Tällöin voimakkaan moraalikomponentin voidaan joskus katsoa merkitsevän pehmeyttä ja voimakkaan sotilaallisen komponentin periaatteessa kovuutta.

Tällaisen asteikon rakentamista voidaan pitää eräänlaisena valmisteluvaiheena pyrittäessä pelimatriisien tai graafisten strategiapuiden (-haarukoiden) rakentamiseen.

Erityisesti on syytä kiinnittää huomiota siihen, että voimakkaat psykologiset ja moraaliset komponentit voivat merkitä sisällöltään labiilia strategiaa. Tällaisen strategian valinta rakennetun peliteoreettisen asetelman pohjalta saattaa aiheuttaa asianomaiselle pelaajalle kriisitilanteen ja koko peliasetelman tarkistamisen tarpeen (uuden pelimallin tarpeen). Länsivaltojen 1930-luvun jälkimmäisellä puoliskolla soveltamaa appeasementstrategiaa voidaan pitää sisällöltään tällaisena labiilina strategiana. Käytettävissä olevien strategiavaihtoehtojen sijoittamista rationaalisuus-irrationaalisuusasteikolle voidaan pitää myös tarpeellisena toimenpiteenä pelimallien rakentamisessa. Samat tekijät, joiden todettiin edellä aiheuttavan strategian labiilisuuden, merkitsevät periaatteessa myös potentiaalia irrationaalisuuselementtiä, jonka vaikutus on vaihteleva eri pelitilanteissa. Mitä voimakkaammin tietty strategia perustuu tarkasti analysoituun informaatioon sitä lähempänä sen voidaan katsoa olevan mainitun asteikon voimakkaan rationaalisuussisällön päätä.

4.3.2. Puutteellinen tieto peliteoreettisen tarkastelutavan keskeisenä ongelmana

Riittävän informaation puute, odottamattomat inhimilliset päätökset sekä ryhmä- ja massakäyttäytymisen arvaamattomuus ovat Achman'in mukaan¹⁾ myös peliteoreettisen tarkastelun ja käyttäytymisen mahdollisuuksia rajoittavia tekijöitä.

Kun pyritään lähemmin erittelemään mainittuja tekijöitä, joihin tulee lisätä käytettävissä olevan informaation täydellisen analysoinnin vaikeus, voidaan aluksi todeta kahden viimeksi mainitun tekijän itse asiassa olevan seurausta riittävän informaation puutteesta ja saatavilla olevan tiedon analysoinnin vaikeudesta sekä toisaalta irrationaalisesta käyttäytymistäipumuksesta. Peliteoreettisen tarkastelutavan edelleen kehittämisen kannalta voidaan eräänä keskeisenä vaatimuksena pitää niiden mahdollisten "säännönmukaisuuksien", jotka hallitsevat ihmisen irrationaaliseksi luonnehdittua käyttäytymistä, etsimistä. Mahdollisten lainalaisuuksien löytäminen merkitsisi itse asiassa irrationaalisuuselementin heikentymistä, ts. irrationaalinen käyttäytyminen voitaisiin katsoa "rationaaliseksi" peliteorian tarkoittamassa mielessä. Jo irrationaalisen käyttäytymisen luokittelumahdollisuus merkitsisi edistymistä tässä tarkoitettussa mielessä. Kysymys on itse asiassa peliteorian soveltamismahdollisuuksien nykyhetken keskeisen estekynnyksen madaltamisesta.

Informaation puute peliteorian edellyttämää rationaalista käyttäytymistä rajoittavana tai sen kokonaan estävänä tekijänä voi kohdistua lukuisiin, joko oman tai vastapelaajan strategioiden perustana nähtäviin tekijöihin. Puute voi kummankin osalta kohdistua todellisiin tavoitteisiin, voimavaroihin ja itse strategioihin, kuten esim. 1930-luvun jälkipuoliskon eurooppalaisen peliasetelman osalta voidaan todeta.

¹⁾ Achmann, Kybernetik und psychologische Kriegführung, Wehrkunde 3/1969, s. 145.

Ongelma ei ehkä ole yksinomaan informaation puutteessa, vaan vaikeudessa valita käytettävissä olevasta todellisesta ja valetiedosta todellinen sisältö.

Tiedon puuttumisen vaikutuksesta valittuun strategiaan mainittakoon Dieboldin toteamus, että Hitlerin ryhtyessä harjoittamaan 2. maailmansotaan johtanutta politiikkaansa, joka alkoi edellä pelitilanne-esimerkkinä käsitellyllä Reininmaan miehityksellä, kolme pääväitettä esitettiin Saksaa vastaan suunnatun voiman käytön strategiaa vastaan:

- 1) Hitler ei voinut uhata Eurooppaa, koska Saksalla ei ollut voimavaroja yleisen sodan käymiseen. Sen vuoksi hänen voitiin antaa esittää vaatimuksia, jotka saattoivat olla oikeutettuja.
- 2) Hitlerillä oli jo kylliksi voimavaroja tehdäkseen intervention sitä yrittäville liian kalliiksi.
- 3) Toteutettuaan Saksan välittömät vaatimukset, Hitler tulisi elämään rauhassa naapureittensa kanssa ²⁾.

Informaation riittämättömyys on historian kuluessa useasti johtanut ex post arvioituna väärään päätöksentekoon ja väärän tai ainakin optimia heikomman strategian valintaan. Kumpaankin maailmansotaan johtanut kehitys sekä itse niiden aikana tehdyt ratkaisut tarjoavat useita esimerkkejä väärän tai heikon strategian valinnasta. Tiedustelu- ja kommunikaatiomahdollisuuksien voimakas kehittyminen ei ole poistanut väärän tai heikon strategian soveltamisen mahdollisuutta nykypäivänkään maailmasta. Erityisesti on tarpeen huomata se vaikeus, mikä on poliittisen ja sotilaallisen strategian joustavassa yhteensovittamisessa silloin, kun vastapelaajan motiivit eivät ole täysin selvillä. Sotilaalliset voimavarat kyetään nykyään verraten tarkkaan arvioimaan. Tämä tietoisuus ei kuitenkaan yksinään riitä optimaalisten strategioiden valintaan nykypäivän maailmanpoliittisessa pelikentässä. Ideologiset, psykologiset ja moraaliset vaikuttimet muodostavat sen alueen, jolta informaation saaminen on vielä hyvin vajavaista, mikä seikka ratkaisevasti vaikeuttaa todellisia kansainvälisiä konfliktitilanteita selvittävien ja niiden ratkaisua palvelevien pelimallien konstruointia.

²⁾ John Diebold, Computer, Program Management and Foreign Affairs, Foreign Affairs lokakuu 1966, ss. 131—132.

4.3.3. Strategiaan tai politiikkaan liittyvästä uskottavuudesta

Kuten edellä on todettu peliteoria edellyttää pelin osanottajilta tietoa vastapuolen käytettävissä olevista strategioista (politiikan vaihtoehtoista). Mitä paremmin esim. tietty valtio kykenee identifioimaan muiden valtioiden tavoitteet ja strategiat sekä viimeksi mainittujen muutosmahdollisuudet ja -todennäköisyydet sitä paremmat edellytykset sillä on peliteorian sääntöjen ja toimintamallien avulla löytää optimistrategiansa, tasapainokohdat pelikentässä ja vaikuttaa vastapelaajansa politiikkaan.

Strategioiden tuntemiseen sisältyy etenkin nykyisessä ydinaseiden pelotusvoiman sävyttämässä kansainvälispoliittisessa voimakentässä vaatimus niiden uskottavuuden asteen mahdollisimman selkeästä oivaltamisesta. Tämä uskottavuus perustuu puolestaan kunkin tarkasteltavan strategian voimakkuuteen, tehokkuuteen ja rationaalisuuteen. Peliteoreettinen asetelma voi sisältää strategioita, joiden uskottavuus on rationaalisessa mielessä olematon tai vähäinen. Käytännön politiikkaa palvelemaan pyrkiviin malleihin on periaatteessa tarpeetonta sijoittaa tällaisia strategioita. Ongelmana on kuitenkin erittäin suuri vaikeus määrittää tietyn strategian uskottavuus määrätysssä pelitilanteessa.

Kuten kansainvälisen politiikan tilanteita kuvaamaan pyrkivien pelimallien hahmottamisessa yleensä, niin uskottavuutta koskevissa arvioissa on lähinnä pitäydyttävä strategioiden keskinäistä uskottavuusjärjestystä kuvaavien lukujen käyttöön. Nykyiseen kansainväliiseen peliasetelmaan keskeisinä liittyvien kolmen strategian yleisinä uskottavuuslukuina voidaan tällöin pitää seuraavia:

— neuvottelustrategia	3
— joustavan voiman käytön pelotusstrategia	2
— ydinaseiden automaattisen käytön pelotusstrategia	1

Viimeksi mainitun strategian soveltamiseen liittyvästä voimakkaasta irratiionalisuudesta johtuen sen uskottavuusluvun voitaneen puhtaassa peliteoreettisessa mielessä arvioida lähenevän nolaa (0).

Strategian uskottavuuden yleisinä perusteina voidaan pitää:

- kyseisen strategian "voimakkuusastetta" (vrt. esim. automaattinen ydinstrategia — poliittinen painostus),

- ao. valtion yleistä käyttäytymistä (aggressiivinen valtio
 - status quo valtio,
 - voimaa käyttävä valtio —
 - neuvotteleva valtio jne.) sekä
- kyseessä olevan pelitilanteen luonnetta ja merkitystä osanottajille: eskalaatiiovaihe ja -riski.

Jos muut tekijät jätetään huomiotta, voidaan rationaaliselta kannalta katsoen pitää tietyn strategian mahdollisen soveltamisen uskottavuutta kääntäen verrannollisena kyseisen strategian voimakkuuteen.

Tässä yhteydessä on syytä todeta ydinstrategiaan liittyvät kolme uskottavuusteoriaa (metodia), jotka mm. Riklin'in mukaan esitettyinä ovat seuraavat:

a) **De Gaullen metodi**, jossa uskotaan irrationaalisen päätöksen tekemiseen, ts. sellaisenkin toiminnan, jota seuraa tuhoava vastaisku, pitäminen mahdollisena.

b) **Länsi-saksalainen metodi**, jossa pyritään saamaan potentiaalinen vastustaja vakuuttuneeksi automaattisesta ydinaseketjureaktiosta (eskalaatiosta) sijoittamalla taktisia ydinaseita (ydinmiinoja) Naton ja Varsovan liiton maiden raja-alueelle.

c) **McNamaran metodi**, jossa pyritään säilyttämään ydinvastahyökkäyksen uskottavuus hyökkäystapauksessa samalla, kun potentiaaliselle vastustajalle osoitetaan etukäteen, että lähinnä suoritetaan rajoitettu vastaisku samalla uhkaamalla toisella vastustajan kaupunkeihin suuntautuvalla iskulla niin, että tämä pidättyy konfliktin laajentamisesta.⁹⁾

Laajennettuna viimeksi mainittu sisältää tunnetun joustavan vastaiskun strategian, jonka Nato on hyväksynyt strategiakseen. Rationaaliossa mielessä on lähdettävä siitä, että tämä strategia on myös Varsovan liiton (NL:n) selkkaustapauksessa käyttöön soveltama strategia, vaikka siitä ei ole virallisesti puhuttukaan.

Edellä todettujen metodien keskinäiset uskottavuusarvot peliteoreettisen asetelman rakentamisen kannalta voidaan arvioida seuraaviksi:

⁹⁾ A. Riklin, *Strategie und Aussenpolitik, Allgemeine Schweizerische Militärzeitschrift* 7/1965, s. 396.

— McNamaran metodi (joustavan vastaiskun strategia)	3
— De Gaullen metodi	2
— Länsi-saksalainen metodi	1

Vaikkakin de Gaullen metodi sisältää voimakkaan irrationaalisuus-elementin, on automaattisen ydinsodan strategiaa pidettävä sitäkin irrationaalisempänä. Pelotusvaikutusta ajatellen ydinstrategia on ilmeisessä "noidankehässä".

Arvioitaessa kansainvälisen politiikan pelimallin valtioiden käytävissä olevien erilaisten strategioiden uskottavuutta on tarpeen luokitella ao. valtiot niiden yleisen käyttäytymisen perusteella. Tällöin voidaan ajatella voitavan muodostaa seuraava asetelma:

Valtion käyttäytymisen yleinen luonne	Strategia	Neuvottelu-strategia	Joustava pelotus-strategia	Jäykkä pelotus-strategia
Aggressiivinen valtio		1	2	3
Status-quo valtio		3	2	1
Puolueeton pikkuvaltio		3		

On syytä todeta, että tämä uskottavuusjärjestys on vain suuntaa-antava. Esimerkiksi Hitlerin Saksan käyttäytymisestä saadut kokemukset osoittavat, että aggressiivinen valtio voi pyrkiä neuvottelustrategian hyväksikäyttöön niin kauan kuin siitä on hyötyä sekä konkreettisina tuloksina (vrt. Münchenin sopimus) että hämäämismielessä. Periaatteessa aggressiivinen valtio on herkempi soveltamaan voimakkaampaa strategiaa kuin status-quo-valtio tai sellainen valtio, jolla ei ole yleisiä mahdollisuuksia suorittaa vapaaehtoista valintaa aggressiivisuuden tai status-quo-pyrkimysten välillä.

Valtion luokittaminen aggressiiviseksi tai status-quo-valtioksi määräytyy suureksi osaksi sen pyrkimysten vallitsevan tyydyttämisasteen perusteella. Tässä yhteydessä voitaneen käyttää ilmausta valtion pyrkimysten tyydyttymisosamäärä. Nykymaailmassa ovat strategiset ja taloudelliset näkökohdat keskeisiä mainitun osamäärän määrittämisessä.

4.4. 1930-luvun jälkipuoliskon ja ydinasetasapainon aikakauden peliasetelmien vertailua

Kun verrataan Saksan ja Länsivaltojen välistä kansainvälispoliittista peliasetelmaa ja siinä ilmenneitä muutoksia nykyiseen supervaltojen

väliseen peliasetelmaan, voidaan aluksi todeta yleisten voimapoliittisten tavoitteiden asettamisen olleen 1930-luvulla helpompaa kuin nykyisin. 1930-luvulla (ja yleensä yksinomaisen konventionaalisen sodan aikakautena) kansainvälisen konfliktin saatettiin antaa kehittyä vapaammin avoimen aseellisen selkkauksen tasolle kuin nykyisin. Selkkaus oli myös helpommin rajoitettavissa kuin nykyisenä suurten sotilaallisten liittoutumien aikana. Voiman käytön strategian suuremmista mahdollisuuksista johtuen myös ilmaistut (ja potentiaalitkin) tavoitteet saattoivat olla moninaisemmat kuin nykypäivän sidonnaisessa turvallisuuspoliittisessa voimakentässä.

Edellisen perusteella voidaan pelimallien rakentamisen, jos yksinomaan tietoisuutta tavoitteista pidetään arvostelun kriteerinä, pitää nykyajan kansainvälispoliittisen voimakentän osalta jossakin määrin helpompana kuin 1930-luvun jälkimmäisen puoliskon osalta *ex ante*. Rationaalisuuspakko kansainvälispoliittisessa käyttäytymisessä ja tarve signaloida potentiaaliselle vastustajalle ainakin osatietoa tavoitteista voimistavat peliteoreettisen tarkastelutavan mahdollisuutta.

Strategioiden osalta voidaan todeta vallitsevan ilmeisiä ristiriitaisuuksia pelimallien rakentamista ajatellen. 1930-luvulla saatettiin strategioiden voimakkuusasteikolla siirtyä sen kovaan päähän nykyistä helpommin. Tällainen mahdollisuus antaa osaltaan tiettyä selvyyttä pelimatriisien rakentamista ajatellen. Toisaalta nykyaika on ainakin suurten liittoutumien välisissä suhteissa voiman käytön strategian osalta suuresti rajoittunutta. Tämä voiman käytön strategian mahdollisuuden poissulkeminen tiettyyn rajaan saakka, yhtyneenä rajoitettuihin, ilmaistuihin ja arvioituihin tavoitteisiin, merkitsee pelimallien rakentamisen tiettyä helpottumista 1930-luvun loppupuoliskoon verrattuna.

Tähän kuvaan liittyy kuitenkin pulma. Ydinasetasapaino voi nimittäin vaikuttaa kaksisuuntaisesti. Se voi rajoittaa konventionaalisen voiman käytön strategian soveltamista kansainvälisessä pelikentässä, koska jokaiseen selkkaukseen kytkeytyy laajenemisen mahdollisuus. Toisaalta ydinsotaan liittyvä irrationaalisuus saattaa mahdollistaa konventionaalisen aseellisen strategian soveltamisen.

Mikäli viimeksi mainittu vaihtoehto suljetaan pois pelistrategioiden joukosta (ts. uskotaan rationaalisuuteen kansainvälisessä käyttäytymisessä), voidaan nykyhetken supervaltojen välisen peliasetelman kat-

soa pelkistyvän lähinnä vain poliittisen, ideologisen ja taloudellisen strategian alueet sisältäviksi. Tällöin eri osapuolet voivat vaihtelevasti merkitä voittoja tai tappioita tililleen. Se, mitä viimeksi mainituilla strategioilla saavutetaan, on luonteeltaan pysyvämpää kuin puhtaan voiman käytön strategian avulla saavutettu tavoite. Näiden strategioiden vaikutus valtataistelussa saattaa ilmetä sekamuotoisena, kuten voidaan todeta useiden kehitysmaiden, joihin valtataistelu voimakkaana on kohdistunut, omaksumista yhteiskuntajärjestelmistä ja niiden asettumisesta kansainvälisen politiikan kenttään sitoutumattomuuspolitiikan pohjalta.

Siitä huolimatta, mitä edellä on todettu, voiman käytön strategian mahdollisuudet saattavat 1970-luvulla lisääntyä nykyisestäään, mikäli asetasapaino monikärkihjuksien, ohjustentorjuntaohjusjärjestelmien, maata kiertävälle radalle ammuttavien ydinaseiden tai laser-tekniikan kehityksen vaikutuksesta horjuisi. Tällöin etumatkan saaneella olisi paremmat mahdollisuudet

- voimankäytön strategian soveltamiseen ainakin sen konventionaalisen komponentin osalta sekä
- pelotus- ym. strategioiden hyväksi käyttöön voiman käytön strategian käyttömahdollisuuksien antamalla pohjalla.

5. YHDISTELMÄ

Kun pyritään inventoimaan tarkasteltavina olleista kansainvälisistä konfliktitilanteista sellaisia tekijöitä, jotka ovat rajoittaneet kyseisten tilanteiden tarkastelua tai käsittelyä täydellisin peliasetelmaisin perustein, voidaan todeta niitä olevan useitakin.

Pelaajaosapuolien keskinäinen tavoitteiden, voimavarojen, arviointinormien, tiedon tason ym. pelimallien rakentamisen kannalta keskeisten faktoreiden tuntemus on useassa konfliktitilanteessa ollut puutteellista.

Konfliktitilanteissa vaikuttavat tekijät ovat olleet niin monitahoisia ja muuttuvia, että niiden täydellistä hallintaa ei edes ex post voida useinkaan pitää mahdollisena.

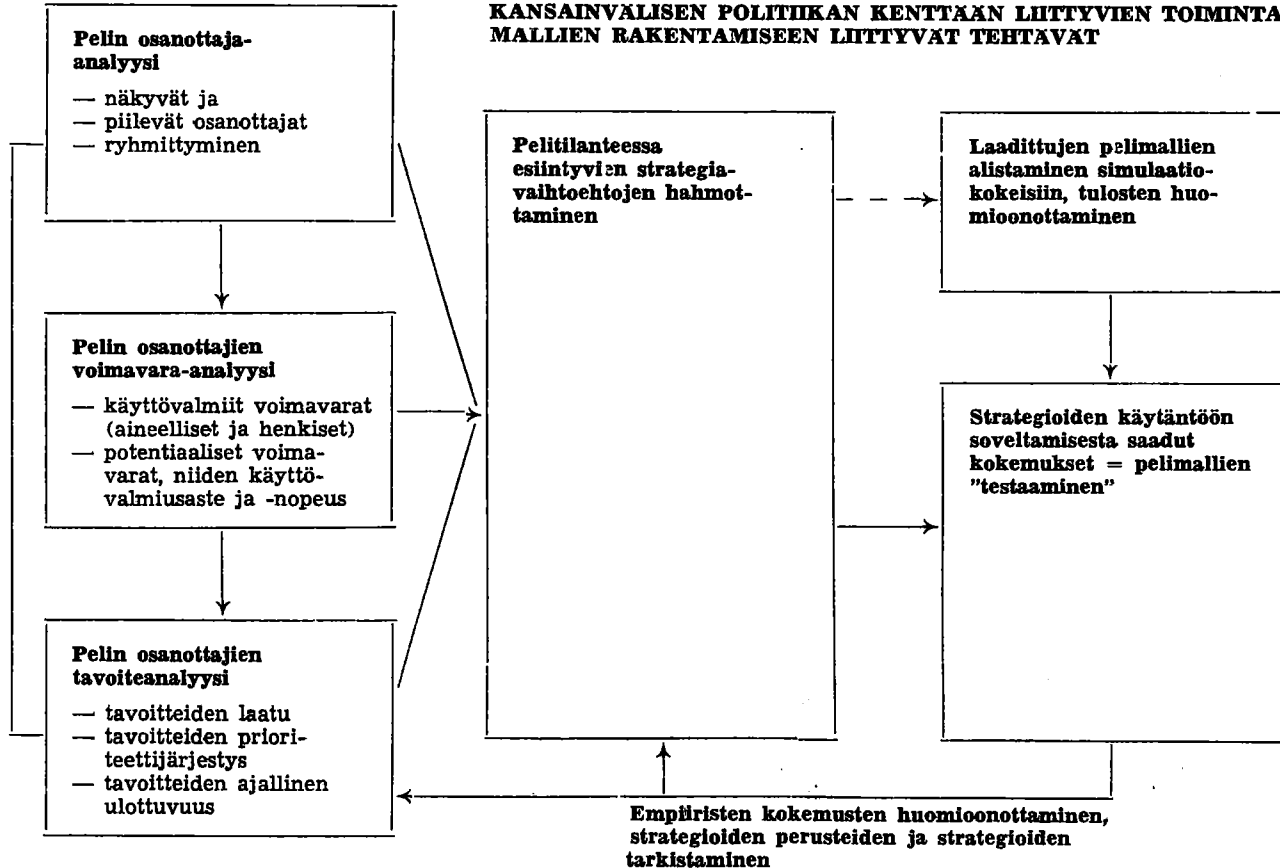
Kansainvälisen politiikan kentässä on voittojen tai tappioiden tarkka arviointi vaikeata. Lyhyellä tähtäyksellä voitoksi katsottu lopputulos saattaa heikentyä tai muuttua negatiiviseksi, kun pelitilanteen ajallista ulottuvuutta lisätään.

Varsinkaan 1930-luvulla ei peliasetelma- ja peliteoreettinen ajattelu ollut siinä määrin tunnettua, että sitä olisi muutoin kuin sattumalta tai vaistomaisesti saatettu soveltaa kansainvälisessä kanssakäymisessä. Ydinaseaikakautena voidaan todeta vallitsevan sikäli eron 1930-lukuun, että perusmalleja on pyritty rakentamaan myös kansainvälispoliittista käyttäytymistä varten ja että kansainvälinen yleistilanne bipolaarisine voimatasapainoilmiöineen, suurine liittoutumineen, ideologisine jakautumineen ja voiman käytön rationaaliseen hallintaan pakottavine teknisine kehitysvaiheineen on jonkin verran helpottanut kansainvälisten kilpailu-, yhteistyö- ja konfliktitilanteiden tarkastelua peliasetelmina. Päätöksentekijän irrationaalisen käyttäytymisen mahdollisuus voi kuitenkin johtaa negatiivisen strategian valintaan tai yleensä käyttökelpoisen strategian puutteeseen (eräänlaiseen strategiatyhjiöön), vaikka käyttökelpoisia tai ainakin loogisen käyttäytymisen suuntaviivat tarjoavia malleja olisi käytettävissä.

Puheena olleen tarkastelutavan keskeisenä hyötynä voidaan pitää sitä, että pyrkimys kansainvälisiä konfliktitilanteita mahdollisimman paljon muistuttavien mallien rakentamiseen pakottaa huolellisesti inventoimaan kyseisissä tilanteissa vaikuttavat tekijät, analysoimaan ne ja punnitsemaan systemaattisella tavalla niiden merkitystä. Jo tekijöiden pelkkä inventointipyrkimys voi kuitenkin aiheuttaa pulmia. Kaikkia tekijöitä ei kyetä riittävän selvästi havainnoimaan (esim. käyttäytymisen irrationaalisuusvaikutin) tai tekijöitä voi olla niin paljon, että hallittavan mallin rakentaminen vaatii niin pitkälle vietyä pelkistämistä, että ero mallin ja todellisuuden välillä kasvaa liian suureksi. Tässä yhteydessä voitaisiin käyttää esimerkiksi käsitettä todellisuusraja tai todellisuuskynnys, jonka ylittäminen merkitsee mallin hyödyn olevan ≤ 0 käytännön päätöksentekoprosessissa.

Kun pyritään rakentamaan käyttäytymismalleja kansainvälisen politiikan monimuotoisessa kentässä, voidaan keskeiset tehtävät pelkistää seuraavan kuvion mukaisiin tehtäviin ja sen kuvaamaan prosessiin:

KANSAINVALISEN POLITIIKAN KENTTÄÄN LIITTYVIEN TOIMINTAMALLIEN RAKENTAMISEEN LIITTYVÄT TEHTÄVÄT

Kuvio 9

Optimistrategian valinta asetetun tavoitteen saavuttamiseksi merkitsee taloudellisuuden periaatteen soveltamista kansainvälisen politiikan kenttään. Taloudellisuus merkitsee strategiaa, jolla minimikustannuksin saavutetaan annettu tavoite. Toisaalta on pyrittävä pakottamaan vastapelaaja tilanteeseen, jossa se joutuu luopumaan tavoitteestaan, ellei kyseessä ole yhteinen etu.

Pelaajavaltioiden tavoitteet, niiden käytettävissä olevat voimavarat ja aika ovat ne keskeiset tekijät, joiden tuntemisen aste määrittää valtioiden välisiä suhteita kuvaamaan pyrkivien mallien hahmottamismahdollisuuden ja niiden konkreettisuus- (so. todellisuutta vastaavuus-)asteen. Näiden tekijöiden, kuten edellä on todettu, inventointi ja analysointi ei ole useinkaan helppo tehtävä. Pelimallien todellisuutta vastaavuusaste on edellä mainittujen tekijöiden ohella riippuvainen siitä, kuinka valtioiden käyttäytymisen rationaalisuusaste on kyetty ottamaan huomioon. Tämä onkin eräs keskeisimpiä pulmia, kun ajatellaan pyrkimystä todellista käyttäytymistä muistuttavien mallien rakentamiseen. Teoreettisten mallien "alistamisella" simulaatiokokeisiin ja yleensä empiiristen kokemusten huomioonottamisen avulla voidaan pyrkiä kaventamaan rakennettujen mallien ja todellisuuden välistä eroa.

Vaikka peliteoreettisin perustein rakennetut mallit eivät sellaiseenaan täsmälleen kuvaisikaan kansainvälisiä todellisia pelitilanteita, niiden hahmottamisesta voidaan katsoa olevan kuitenkin seuraavaa hyötyä:

- a) Kyseisten mallien rakentaminen johtaa ja pakottaa systemaattiseen kansainvälisessä politiikassa sovellettavien strategioiden sekä niiden taustalla nähtävien tavoitteiden, voimavarojen ym tekijöiden analysointiin.
- b) Sinänsä pelkistetyt mallit parantavat mahdollisuuksia keskeisten tekijöiden huomioonottamiseen kansainvälisissä suhteissa, vaikka malleja ei sellaisenaan voitaisikaan soveltaa todelliseen käyttäytymiseen.
- c) Mallien rakentaminen kehittää ja täsmentää kansainvälispoliittista käsitteistöä.

- d) Mallit helpottavat simulaatiokokeiden ja sotapeliä (käsite sisältää myös kv. poliittiset pelit) järjestämistä. Jälkimmäiset puolestaan muodostavat teoreettisten mallirakennelmien testauskentän.

Tässä tutkielmassa on keskeisenä kysymyksenä ollut kansainvälispoliittisissa peliasetelmissa esiintyvien strategioiden ja niiden perusteiden käsittely. Kyseiset strategiat ovat monivivahteisia ja useasti muodoltaan ja sisällöltään muuttuvia, mikä korostaa mm. aikatekijän tarkkaa huomioimista vanhentuneiden mallirakennelmien käytön estämiseksi. Strategioiden osalta ovat myös niiden voimakkuus-, julkisuus-, ja uskottavuusaste keskeisiä tutkittavia tekijöitä, kun pyritään arvioimaan kansainvälispoliittisen pelirakennelman todellisuutta vastaavuuden astetta ja siten sen käyttökelpoisuutta käytännössä.

**On Outlining of Strategies in International Crises and of Gamesituations
Based upon these Strategies in the Light of some Illustrations.**

When trying to take an inventory of the facts operating in international crises one can find out that there often have been large gaps as to the knowledge of all those factors that are relevant to these crises, for instance of the aims, resources, norms, and levels of knowledge of the players. These factors have also often been so many and changing in their contents that a full managing of them even *ex post* can show itself impossible.

In the field of international politics it is difficult to evaluate gains and losses accurately.

In the 1930's and before the Second World War it was not common to rely upon theoretical models when trying to solve international crises or when trying to prevent them from growing. In the nuclear age there have been more efforts to construct models for behaviour in the field of international politics. It is possible that the general international situation with its varying factors: balance of power, great parliament alliances, ideological differences and technical development, that all in a way compel to rational behaviour, has made it somewhat easier to survey international conflicts — as well as consensus situations. There still is, however, the possibility, that the irrational behaviour of an important decisionmaker — in spite of any constructed models for rational conduct — leads to a negative strategy or to somekind of a strategic vacuum.

The most central advantage of a modelconstructing and gametheoretical approach can be seen in the fact, that striving for models resembling as much as possible real international situations, compels scientists and politicians to discover and list all the factors operating in the situations in question, to analyse them and carefully to weigh the mutual significance of all the factors. This can show itself difficult and cause problems. Some important and relevant factors — for example the motives for irrational behaviour — can remain obscure. The total number of all relevant factors can be so great, that to construct a manageable model means so much reduction that the gap between the model and reality grows too great. In this connection we can speak of a limit or threshold of reality.

To find an optimal strategy and to apply it to the situation in question means the same as applying the principle of economy in the field of international politics. To economize means a strategy by which the given goal or goals can be attained by minimum costs. On the other hand each player must try to compel his opponent to a situation where the latter more or less has to give up his goal if this goal is not a common one.

Even if the models constructed on gametheoretical bases are not as such able to reproduce those gamesituations that form the international reality, in addition to what has already been said above, one can pay attention to the following things:

This kind of modelconstruction makes it easier to take into consideration central factors having effects on international relations.

To form models develops conceptions in the field of international politics and makes them more accurate.

These models further the development of simulations and wargames (including games in the field of international politics). On the other hand all these simulations and games form an important field where to test theoretical models in order to adjust them as much as possible to the demands of the decisionmaking process in the world of realities.